הלכות תרומות ושמיטה

ילקוט יוסף

מתוך ילקוט יוסף, מאת הרב יצחק יוסף.
הטקסט נלקח מאתר «ילקוט יוסף חינם – האתר להפצת יהדות» (yalkut.info).
זכויות היוצרים על הטקסט שמורות לבעליהן. הקובץ נועד ללימוד בלבד ואינו למכירה.
geulaquiz.com

סימן שלא – מהלכות תרומות ומעשרות

א כתוב בתורה: עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה. ודרשו חז"ל: שאין מעשרין מן החדש על הישן, ולא מהישן על החדש. והכוונה שאין לעשר מפירות שנה זו על פירות שנה שעברה ולא מפירות שנה שעברה על פירות שנה זו. ואפי' אם עבר והפריש תרומות ומעשרות בדרך זו לא הועיל כלום, וצריך לחזור ולהפריש תרומות ומעשרות כהלכה. ומהיכן מונים? בירקות מונים מיום א' בתשרי, שאין לתרום ולעשר מפירות שנלקטו לפני יום ראש השנה על פירות שנלקטו לאחר ראש השנה. ובאילנות מונים מיום ט"ו בשבט, שהוא ראש השנה לאילנות. לפיכך אתרוג שנלקט לפני ט"ו בשבט אין תורמים ומעשרים ממנו על אתרוג שנלקט אחר ט"ו בשבט, וכן להיפך. ודוקא באתרוג הולכים אחר לקיטתו, אבל בשאר אילנות הולכים בהם אחר חניטה.

ב בשנה הראשונה והשניה לשמיטה מפרישין מן הפירות מעשר ראשון ומעשר שני, וכן בשנה הרביעית והחמישית לשמיטה. אבל בשנה השלישית והששית לשמיטה מפרישין מעשר ראשון ומעשר עני. ואחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר תבואה וקטניות, וכל שהגיעו לעונת המעשרות לפני ראש השנה של שנה שלישית לשמיטה, אע"פ שנגמרו ונאספו בשלישית, מפרישים מהם מעשר שני. ואם לא באו לעונת המעשרות אלא לאחר ראש השנה של שלישית מפרישים מהם מעשר עני.

ג ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות, וכל פירות האילן שבאו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של שנה שלישית לשמיטה, אע"פ שנגמרו ונאספו בסוף שנה שלישית מפרישים מהם מעשר שני, וכל שבאו לעונת המעשרות לאחר ט"ו בשבט, מפרישים מהם מעשר עני. וכן אם באו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של שנה רביעית אע"פ שנגמרו ונאספו ברביעית מפרישים מהם מעשר עני. ואם באו לעונת המעשרות אחר ט"ו בשבט מתעשרים להבא דהיינו מעשר שני. והירק בשעת לקיטתו עישורו, ולכן אם נלקט אחר ראש השנה של שלישית אע"פ שבא לעונת המעשרות ונגמר בשנייה מפרישים ממנו מעשר עני. ואם נלקט ברביעית מעשר שני. והאתרוג שנלקט אחר ט"ו בשבט של שנה שלישית, מפרישים ממנו מעשר עני, אע"פ שנגמר בשניה. וכן אם נלקט ברביעית קודם ט"ו בשבט מפרישים ממנו מעשר עני, נלקט ברביעית לאחר ט"ו בשבט מפרישים ממנו מעשר שני.

ד הקונה פירות מהשוק וחושש שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות, ואומר בנוסח ההפרשה: "ומעשר עני הרי הוא בדרומו, והריני מפקיר נכסי וזוכה בו" הנוהג כן יש לו על מה שיסמוך. אבל מי שיש לו פירות וירקות משדהו ובגינתו, חייב לתת מעשר עני או דמיו לעניים, ואם לאו הרי הוא כגוזל מתנת עניים. ועל כל פנים הפירות נתקנו כהלכה אלא שחיסר מצות נתינה לעניים.

ה בשעת הדחק ואונס גמור מותר להפריש תרומות ומעשרות בלי ברכה במקום מטונף, והוא הדין לשאר מעשה המצוות, בין במצוות של תורה בין במצוות דרבנן. ובין במעשה מצוה שהוא הכשר למצוה, כמו שחיטה, טבילת נדה, תרומות ומעשרות, וכדו', בין כשמעשה המצוה עצמו הוא קיום המצוה, כמו לולב, ספירת העומר (בלא ברכה) שמותר לעשותן במקום מטונף, שעדיף שיקיים המצוה בלי שום כוונה והרהור במקום מטונף, ולא יתבטל מכל וכל מהמצוה. וכל שכן שרשאי לעשות שם צדקה וחסד, שהן מצוות שבין אדם לחבירו, שאינן צריכות מחשבה לשם מצוה. [יביע אומר חלק ו' חלק יורה דעה סימן כט]

ו אנשים שדרים בחוץ לארץ, וחפצים לזכות בקיום המצוות התלויות בארץ, כגון הפרשת תרומות ומעשרות, שביעית, וכדומה, העיקר להלכה שיכולים לקיימם על ידי שימנו שליח שיעשה מצוות הללו בשליחותם.

ז אין מצות הפרשת תרומות ומעשרות חובה עליו אלא כשרוצה לאכול ממה שמרים תרומה ומעשר, אבל כשאינו רוצה לאכול מהפירות, אינו חייב במצוה. [יביע אומר ח"ו חיו"ד סי' כט. יחוה דעת חלק ה' סימן ד' עמוד כא]

ח הנוהגים שלא לברך על הפרשת תרומות ומעשרות, (שחייבים במעשרות בודאי) אין כל טעם למנהגם זה, ויש לבטל מנהגם. ואף בפירות גוי שנתמרחו ביד ישראל, יש לברך על הפרשת התרומות והמעשרות. [יחוה דעת חלק ו' סימן נט עמוד חצר].

ט שדה של גוי שנקצרה על ידי ישראל בקבלנות, במכונה (קומבין) יש אומרים שפטורה מהפרשת תרומות ומעשרות. ויש חולקים.

י הדבר ברור שאין להתיר לטעום מירקות טבלין עד שיעשרן. ולא אמרינן בכהאי גוונא אוכל והולך ואחר כך מפריש, כדין תרומת וחלת חו"ל. וגם בעינן בהו מן המוקף, אע"פ שהירקות מעולם לא נתחייבו בתרומות ומעשרות מן התורה.

יא ענבים הנמכרים בשוק על ידי גויים, שגדלו בקרקע שלהם, ומסתמא עומדים הם לאכילה, וקנה מהם ישראל ועשה מהם יין, פטור מלהפריש מהם תרומות ומעשרות. וכן מנהג ירושלים ת"ו. ומכל שכן אם קנאם ישראל לאכילה. ורק כשידוע הדבר שהגוי בצרם מהכרם על דעת למוכרם לעשות מהם יין, חייבים להפריש מהם תרומות ומעשרות, ומברך על זה אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש תרומות ומעשרות. [יביע אומר חלק י' סי' יא עמ' ריט. יחוה דעת חלק ג' סימן פב עמוד רעה].

יב זיתים ירוקים הנקנים מן הגויים, שהדרך לכבוש אותם במים ולהחליף מימיהם פעמים מספר עד שתפוג מרירותם, ואחר כך כובשים אותם במי מלח או חומץ עד שיהיו ראויים לאכילה, הרי אלו פטורים מתרומות ומעשרות, ואין זה נחשב לגמר מלאכה על ידי ישראל לחייבם בתרומות ומעשרות.

יג וכן הדין בשמן הנעשה משומשמין של גויים שפטור מתרומות ומעשרות, שאין להפריש תרומות ומעשרות אלא מהיוצא מזיתים וענבים בלבד, ולא משמן שומשמין, והרוצה להחמיר ולהפריש תרומות ומעשרות מן השמן של שומשמין אין זה מברך, דהוי ברכה לבטלה. ולכן שמן סויה הנעשה בבית החרושת לשמן בחיפה, מפולי סויה המובאים מארצות הברית, בבעלות גוים, אין צריך להפריש תרומות ומעשרות מן השמן, שלא הצריכה התורה להפריש תרומות ומעשרות אלא משמן יצהר דהיינו שמן זית, ולא משאר פירות. [יביע אומר חלק ט חלק יורה דעה סימן כט עמוד שכז].

יד הלוקח צימוקים מן הגוי, שגדלו בקרקע של גוי, ועשו מהם יין, פטור מלהפריש מהם תרומות ומעשרות, שסתם צימוקים נעשו לאכילה, ולא על דעת לעשות מהם יין. [יחוה דעת חלק ג׳ סימן פב עמוד רעט].

טו האוכל שומשמין כמות שהם, חייב להוציא מהם תרומות ומעשרות, וכן כל כיו״ב.

טז פירות של שדה גוי שנתמרחו או נגמרה מלאכתן ע״י ישראל, חייבים בהפרשת תרומות ומעשרות בברכה. ואין לחשוש בזה משום ספק ברכות להקל. וכן פירות חו״ל שנתמרחו או נגמרה מלאכתן בארץ ישראל, חייבים בהפרשת תרומות ומעשרות.

יז פירות חו״ל שבאו לארץ ישראל, (לאחר שנגמרה מלאכתן בחו״ל) העיקר לדינא שפטורים מתרומות ומעשרות ואין צריך להחמיר בזה. ופירות ארץ ישראל שיוצאים לחוץ לארץ, פטורים מתרומות ומעשרות, מכח ספק ספיקא, שמא הלכה כהב״ח וסיעתו שאפילו אם נתמרחו בא״י פטורים, ושמא נתעשרו בא״י, ועוד שתרו״מ בזמן הזה הם רק מדרבנן, ואפילו בספק אחד ספיקם לקולא, לדעת רוב האחרונים. [יביע אומר ח״י חיו״ד סי׳ מו עמוד רצה].

יח תרומה שנפלה לתבשיל, וטרם שעמדו על שיעורו לראות אם יש ששים כנגדה (שבתערובת מין בשאינו מינו בתרומה בטל בששים), ונשפך מהתבשיל ואי אפשר לעמוד על שיעורו, אזלינן בזה לקולא, שכבר נתבאר דתרומה בזמן הזה הוא מדרבנן.

יט פשט המנהג לחלל מעשר שני כמה פעמים על שוה פרוטה שבמטבע כסף, ואח״כ מחללים את המטבע על שוה פרוטה, שבמטבע אחר, והמטבע הראשון יוצא לחולין, ומותר לעשות כן לכתחלה, ואין בזה פקפוק כלל. [יביע אומר ח״ט חלק יורה דעה סי׳ כח עמ׳ שכה].

כ מותר לקנות פירות וירקות מחנויות שיש להם הכשר מהרבנות המקומית, והממונה מטעמם מפריש תרומות ומעשרות, ואף שיש קצת ספק אם הופרשו תרומות ומעשרות בשוק הסיטונאים, שלפעמים ישנם קצת סוחרים המבריחים סחורתם משם כדי שלא יטלו מהם תרומות ומעשרות. מכל מקום כיון שעל כל פנים הרוב הוא מתוקן, ובצירוף שיש ג״כ פירות הגדלים בקרקעות של גוים, ונתמרחו על ידי גוים, שפטורים מתרומות ומעשרות, הילכך מותר לקנות פירות מן השוק, ואין צריך לעשרם, והמחמיר על עצמו ומפריש מהם תרומות ומעשרות תבא עליו ברכה. [יביע אומר חלק ט׳ סימן ל עמוד שכח].

סימן שלא – פרק א׳ – יסודות מצות השמיטה

א מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה השביעית, שנאמר (ויקרא כה, ב׳): ״ושבתה הארץ שבת לה׳׳. ונאמר (שמות לד, כא): ״בחריש ובקציר תשבות״. וכל העושה מלאכה מעבודת הארץ או האילנות בשנה זו, ביטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה, שנאמר (ויקרא כה, ד׳): ״שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור״. וג׳ מצוות כלליות נאמרו בשנה השביעית:

א שביתת הארץ, שהיא לשבות מעבודות האדמה בשביעית, וכן עבודות האילן וכיוצא בזה. ב. שמיטת הפירות, שהיא להפקיר את כל תנובת השדה והאילנות של שנה זו, וכן לנהוג קדושת שביעית בתנובת השדה והאילנות של שנה זו. וכן לבער מן הבית כל מין שכלה מן השדה. ג. מצות שמיטת כספים, להשמיט את כל החובות בסוף השנה השביעית [וראה להלן בדבר שמיטה בזמן הזה]. [ילקוט יוסף על הלכות שביעית מהדורת שנת תשפ״א, השביעית והלכותיה, פרק א׳ סעיף א עמוד נז]

ב שנת השמיטה האמיתית היא שנת תשס״א, ותשס״ח, וכן המנהג פשט בכל ישראל, ואין לזוז מהמנהג. ואין מונים שנים אלו לבריאת העולם, אלא תחלת המנין היה לאחר ארבע עשרה שנה משנכנסו בני ישראל לארץ ישראל, ואז נתחייבו ישראל במצות השמיטה. ונמצא ששנת השמיטה הראשונה היתה בשנת העשרים ואחת לכניסתם לארץ. [ילקוט יוסף השביעית והלכותיה מצוות התלויות בארץ כרך א׳, עמוד סב]

ג אין שביעית נוהגת אלא בארץ ישראל בלבד, שנאמר ״כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה׳׳. חוץ ממצות שמיטת כספים שנוהגת גם בחוץ לארץ. [ובזמן הזה ראה להלן]. אבל בחוץ לארץ אין שמיטת קרקעות ושמיטת פירות נוהגת כלל אפילו מדרבנן. [ילקו״י השביעית והלכותיה מהדורת תשס״א, פרק א׳ ס״ג עמוד סז]

ד אף בארץ ישראל אין כל המקומות שוים לדיני השמיטה, אלא מקומות שנכבשו אף על ידי עולי בבל, נוהג בהם כל דיני שמיטה, ומקום שנכבשו רק על ידי עולי מצרים אין נוהג שם איסור ספיחין, אך אסור לעבוד שם עבודת קרקע האסורה בשמיטה, וכמו כן הגדל שם קדוש בקדושת שביעית, וחייבים לבער את הגידולים בזמן ביעורם. ומקומות שלא נכבשו אף על ידי עולי מצרים, אף אם הם בגבולות ארץ ישראל המובטחת, אין נוהג שם דיני שביעית כלל. וכיון שנחלקו הפוסקים על מיקומם של מקומות אלו, לפיכך אין להקל באף חלק מחלקי ארץ ישראל, וצריכים לנהוג כל דיני שביעית

בכל חלקי ארץ ישראל, כולל החלק הצפוני, והחלק הדרומי, ויש לנהוג שם איסור עבודה בשביעית, וכל היבול הגדל שם קדוש בקדושת שביעית. [ילקו״י השביעית והלכותיה מהדורת תשס״א פ״א ס״ד עמוד סח]

ה אילת נחשבת לחוץ לארץ לגבי חיוב תרומות ומעשרות, ולגבי שביעית, וכל הגידולים הגדלים שם בקרקע של ישראל, אין בהם קדושת שביעית, ואין בהם איסור ספיחין. אך אין צריך לעשות שם ב׳ ימים טובים של גלויות. [ואין להחמיר בזה שלא להניח תפילין באסרו חג וכו׳]. ולגבי טיול לאילת דינו כטיול לחו״ל, ובכל אופן שמתירים לצאת לחו״ל יש להתיר גם לאילת. [ילקו״י הל׳ שביעית מהדורת תשס״א פרק א׳ ס״ה עמוד ע׳]

ו סוריא, אף על פי שאין שביעית נוהגת בה מן התורה, גזרו עליה שתהיה אסורה בעבודה בשביעית כארץ ישראל, כדי שלא יניחו את ארץ ישראל וילכו להשתקע שם. ולכן שביעית נוהגת מדרבנן בדברים המחוברים לאילן, וכמו כן יש קדושת שביעית על היבול הגדל בסוריא. אך אין גזרת ספיחין בסוריא, והספיחין מותרים באכילה. וכן התירו חכמים לעשות מלאכות בתלוש, וכגון דישה, זרייה, וכיו״ב. וכל זה בקרקע של ישראל, אבל בקרקע של גוי בסוריא, הפירות חולין לכל דבר, ואין בהם קדושת שביעית כלל. ואף מותר לישראל לעבוד שם במחובר. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק א׳ ס״ו עמוד עה]

ז הגולן, וכן עבר הירדן המזרחית, שביעית נוהגת בהם על כל פנים מדרבנן, והיינו שאסור לעבוד שם עבודות קרקע האסורות בשמיטה, וכן עבודת האילנות. אבל ירקות הגדלים בגולן, מותרים באכילה, ואין בהם איסור ספיחין. אולם בדרום הגולן קשה להקל גבי ספיחין. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק א׳ ס״ז עמוד עז]

ח יבול הגדל בירושלים [בין החומות] נוהג בו כל דיני שביעית, אף על גב שירושלים לא נתחלקה לשבטים. ואף שירושלים עומדת בקדושתה לעולם ועד, ולא בטלה לעולם, מכל מקום אין שביעית נוהגת בה אלא מדרבנן כמו בכל ארץ ישראל. [ילקו״י הל׳ שביעית פ״א עמו׳ פ׳]

ט דעת רוב הפוסקים ששמיטה בזמן הזה אינה נוהגת מן התורה אלא מדרבנן. וכן עיקר לדינא. ובכל הספיקות בשביעית אמרינן ספק דרבנן לקולא שדינו ככל איסורי דרבנן שאנו הולכים בספיקם לקולא. [ילקו״י הלכות שביעית פרק א׳ ס״ט עמוד פא]

י המתארח אצל משפחה דתית בשנת השמיטה, שאינם בקיאים בהלכה להקפיד בדיני שביעית, ואינו יודע אם הירקות מותרים באכילה, או שהם ירקות ספיחין, [ואי אפשר לברר הדבר בנקל], יש לו להקל לילך אחר הרוב, ואם הרוב מהיתר המכירה רשאי לאכול ירקות אלה. וגם כשאין רוב, הדבר נחשב לספק דרבנן ולקולא. [ילקו״י הל׳ שביעית פ״א ס״י עמו׳ קז]

יא אף ששמיטה בזמן הזה נוהגת מדרבנן, אין היובל נוהג בזמן הזה כלל. ובזמנינו אין לנו מצות ספירת שמיטין ויובלות. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק א׳ סעיף יא עמוד קח]

יב בארץ ישראל אין נוהגים לומר תיקון רחל בשנת השמיטה. [אבל תיקון לאה אומרים גם בשמיטה]. אבל בחוץ לארץ אומרים תיקון רחל כבכל השנים. ובימי בין המיצרים נוהגים לומר ״תיקון חצות״ אחר חצות היום, ונוהגים כן גם בשנת השמיטה. [שגם בשנת השמיטה יש להתאבל ולהצטער על חורבן בית המקדש]. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק א׳ סעיף יב עמוד קט]

יג הרגילים לכוין בתפלה על פי הקבלה, אינם מכוונים בשנת השמיטה. אבל בחוץ לארץ הרגילים לכוין על פי הסוד, ממשיכים לכוין כרגיל גם בשנת השמיטה. [שם פ״א עמו׳ קיא].

יד כשמברכים שהחיינו בברכת הקידוש של ליל ראשון של ראש השנה, נכון לכוין גם על קיום המצוות של שנת השמיטה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק א׳ סעיף יד עמוד קיב]

טו מותר להתענות או להתפלל שירדו גשמים בשביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פ״א עמוד קיב]

טז אין לעשות פעולות דרך סגולה כדי שהארץ תוציא פירות בשנה השביעית. ואמנם פעולה שהיא בדרך סגולה מותרת בשינוי כדי לאברויי. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק א׳ עמוד קיג]

יז אסור להשכיר את השדה [בארץ ישראל] לגוי מערב שביעית על מנת שיעבוד בה בשביעית. כי דעת רוב הפוסקים שגדר מצות ״ושבתה הארץ״ היא שעל בעלי השדה לדאוג שהקרקע שלהם תשבות בשביעית, והיא מצוה בחפצא של הקרקע. [ילקוט יוסף הלכות שביעית עמוד קיד. ושם בהערה הביא מה שכתב באור לציון על השביעית, שדעת הרמב״ם שהמצוה היא בגברא, ונקט כדברי הרמב״ם לגמרי, אחר שהיה מרא דאתרא כאן בארץ ישראל. והערנו, דהא דעת רוב ככל הראשונים דהמצוה בחפצא, שהקרקע תשבות, ומכילא גם על ידי אמירה לגוי אסור, והחזון איש כתב שגם הרמב״ם סבירא ליה הכי. ומצינו למרן הש״ע דאף שכתב שהרמב״ם היה מרא דאתרא פסק להלכה בכמה דוכתי דלא כדעת הרמב״ם אלא כדעת רוב הראשונים, וכמו שביאר בסוף הקדמתו לבית יוסף]

יח אסור לומר לגוי לעשות לו מלאכה בקרקע בשביעית. אולם במלאכות דרבנן בדבר שיש בו מחלוקת, אפשר להקל על ידי גוי. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק א׳ סעיף יח עמוד קלו]

יט אף על פי שלדעת הרמב״ם אין להתיר לעשות מלאכות של תורה גם אם מלאכות אלו באות לצורך קיום האילן בלבד, [לאוקמי אילנא], עם כל זה על ידי גוי יש להקל לעשות אף מלאכות של תורה, כשמלאכות אלו באות לאוקמי אילנא. ובפרט שיש מתירים כל מלאכה שהיא לאוקמי אילן, אף במלאכות של תורה, ושביעית בזמן הזה היא מדרבנן,

ועל ידי גוי בודאי שיש לסמוך להקל לעשות כל המלאכות על-ידיו, ובלבד שיהיה לאוקמי אילן. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק א׳ סעיף יט עמוד קמ]

כ מותר לסיטונאים המספקים ירקות לשומרי שביעית, לעשות חוזה עם חקלאים ערביים ולתת להם כסף מראש על מנת שיקנו זרעים לזרוע את שדותיהם [בארץ ישראל] בשביעית, וימכרו להם בשביעית התוצרת שתוציא השדה. וכל זה בשדה של גוי. [שם עמוד קמ].

כא ילד נכה שהרופאים קבעו כי למען בריאותו חייב להתעמל על דשא, וההורים רצו לשתול כרי דשא בשביעית על ידי נכרי, כי לא היתה אפשרות אחרת, יש להקל בזה דשמא כרי דשא דומים לעציץ נקוב ששותלים באדמה, ואם כן הוי שבות דשבות שמותר על ידי נכרי לצורך חולי. וראה להלן שנתבאר שאין קדושת שביעית בדשא, ולכן מותר לרוץ עליו, לשורפו, וכדומה. [ילקו״י שביעית והלכותיה פרק א׳ סעיף כא עמוד קמג]

פרק ב׳ – דין תוספת שביעית

א שנת השמיטה מתחילה מראשון לחודש תשרי [ראש השנה], ומסתיימת בעשרים ותשעה לחודש אלול[ערב ראש השנה] לעת ערב. אלא שהלכה למשה מסיני, שכל זמן שבית המקדש היה קיים נאסרה עבודת האדמה שלשים יום קודם לשמיטה. וזהו דין תוספת שביעית. וחכמינו אף אסרו חרישה בשדה תבואה מחג הפסח, ובשדה אילן מחג שבועות של שנה ששית. אולם בימינו מותרות רוב עבודות האדמה עד לראש השנה תשפ״ח, ואין לנו בזמן הזה דין תוספת שביעית. אלא שצריך להוסיף שיעור מועט בערב ר״ה, כמו כל תוספת. [וראה להלן לענין נטיעת אילנות]. [ילקו״י הלכו׳ שביעית פרק ב׳ ס״א עמוד קמד]

ב אף על פי שבזמן הזה אין לנו דין תוספת שביעית כנ״ל, עם כל זה אסרו חכמים לנטוע אילן עושה פירות פחות מארבעים וארבעה ימים קודם שנת השמיטה, שהנוטע סמוך לשמיטה יחשבו שנטע בשביעית. ועל כן הרוצה ליטע אילנות מאכל לפני שנת השמיטה, יזהר לנטוע עד ט״ו באב של ערב השמיטה [תשפ״ז], סמוך לשקיעה, שכן מיום ט״ז באב אסור לנטוע אילנות מאכל. ובמקרה שנטע בט״ו באב שנת השמיטה תימנה כשנה שניה למנין שנות ערלה. ומיום ט״ז אב אסור לנטוע עצי מאכל, אולם עצי מאכל הנטועים כבר בגוש עפר קודם ט״ו באב, מותר לנוטעם עד כ״ט אב סמוך לשקיעה, שאין שתיל זה זקוק לימי קליטה נוספים. ובתנאי שבזמן הנטיעה גוש האדמה לא יתפורר. [הל׳ שביעית פ״ב עמ׳ קנא]

ג אילן סרק שאינו מוציא פירות, וכן שיחי נוי, בשמים, וכדומה, מותר לנוטעם גם אחר ט״ז באב. ויש אומרים שאין לנטוע אילנות סרק החל משבועיים קודם ראש השנה, כדי שלא ייקלט בשביעית. ויש חולקים ומקילין באילן סרק לנוטעם עד סמוך לראש השנה. וכן עיקר לדינא, ומכל מקום לכתחלה יש לסיים את הנטיעה עד ט״ו בחודש אלול סמוך לשקיעה, כדי שקליטתם לא תהיה בשנת השמיטה.[ולא להכנס למחלוקת]. [שם עמוד קנג].

ד עץ או כנה הנטועים קודם ט״ו באב, מותר להרכיב עליהם עץ רוכב עד סמוך לראש השנה, כיון שאין מונים שנות ערלה מזמן הרכבתה, אלא מזמן נטיעת הכנה. [ואפילו בכנת סרק, ואפילו במרכיב על כנה בפחות מגובה טפח, כל שהיא מעל פני האדמה]. ולכתחלה יש לסיים את ההרכבה באופן שהיא תיקלט קודם ראש השנה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ב׳ ס״ד עמוד קנח]

ה יש אומרים שיש להחמיר בכל מלאכת זורע בשביעית, שלא לזרוע ג׳ ימים קודם ראש השנה, כדי שלא תהיה הקליטה בשביעית. ויש אומרים שבזמן הזה אין צריך להחמיר בזה. ולכן טוב שכל אחד ישתדל לסיים את הזריעות כדי שיקלטו קודם ראש השנה, ולא להכנס למחלוקת. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ב׳ ס״ה עמוד קנט]

ו העיקר להלכה כדעת רוב הראשונים שאין איסור ספיחין כל שנזרע והושרש קודם השביעית, ולכן יש לייעץ לחקלאים לזרוע שתיל עם שרשים [חשוף] ג׳ ימים קודם ראש השנה, שאז הקליטה תהיה קודם ר״ה, וכשהוא זורע זרע, יזרע עד זמן שינבוט קודם ראש השנה, וכגון בגזר הוא כשבועיים. והיכא שיש איסור ספיחין, כגון שרוצה לזרוע בכ״ט אלול וישתרש בשביעית, שיש בו איסור ספיחין, אין לזורעו מפני שבלאו הכי צריך לעוקרו. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ב׳ ס״ו עמוד קנט]

ז יש אומרים שאין לזרוע גם פרחים ושושנים שאין בהם טעם ועשויים לריח בלבד, סמוך לראש השנה. ויש חולקים ומתירים לזורעם עד ערב ראש השנה של השביעית. [וכל שכן פרחים בעציצים]. וכן עיקר לדינא. ומכל מקום כדאי להקדים זריעת הפרחים כדי שיקלטו קודם ערב ראש השנה של השנה השביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ב׳ ס״ז עמוד קסא]

ח גם תבואה וקטניות נכון וראוי היכא דאפשר שיקדימו לזרעם כדי שיגיעו לשליש גידולם קודם שנת השמיטה, ולא יגיעו לידי איסור ספיחין. אולם זה לרווחא דמילתא.[שם].

ט גם מלאכות המותרות לעשותן בשנת השמיטה במקום הפסד, וכאשר יבואר, רצוי ונכון להקדים ולעשותם לפני השמיטה, כדי שלא יצטרכו לעשותם בשנת השמיטה. [ילקוט יוסף השביעית והלכותיה, מצוות התלויות בארץ כרך א׳, עמוד קסב].

י מיום ט״ז אב ואילך אין לנטוע עצי מאכל חשופי שורש. ואם נטע באיסור, כל שנטע בט״ז, לענין ערלה ימנה את שנת השמיטה לשנה ראשונה, אך אינו מחוייב לעקור את העץ, אך אם נטע או הבריך או הרכיב אילן מאכל מיום י״ז אב ואילך, חייב לעקור את העץ. ואם לא עקר, הפירות מותרים. ואם מת קודם שיעקור מחייבים את היורש לעקור. [שם].

יא אילן [מאכל] שעקרו הרוח או שטפו נהר והוליכו למקום אחר, ויש עמו מעט עפר מסביב לשרשיו, כל שהיה יכול לחיות בו כמה ימים [עד שבועיים] חשוב כנטוע, ומותר להעביר את האילן למקום אחר עם עפרו, אף בסמוך לראש השנה, ואין זה חשיב כנוטע. [וגם בשביעית עצמה יהיה מותר, כמו שיבואר להלן]. וכן עצי פרי הנטועים בגוש בתוך עציץ נקוב [והגדרת נקב בעציץ, ראה בילקוט יוסף על השביעית עמוד רכח] קודם ט"ו באב, ומונחים על גבי קרקע גלויה קודם לראש חודש אלול, מותר לנתעם עד ערב ראש השנה של שמיטה, כל שהגוש נשאר בשלימותו. ושנת השמיטה תיחשב לשנה השניה לפנין שנות הערלה. [שם עמ].

יב אם יש צורך לטעת אילנות בערב שנת השמיטה בגינות פרטיות או צבוריות, אם הם אילני סרק, ישתדלו להקדים לשותלם שבועיים קודם. ואם הם אילני מאכל, יש להציע להביא שתילים עם גוש עפר מסביבם, שיכולים לחיות עם העפר י"ד יום, וישתלו אותם עד ערב ראש השנה. [ילקו"י הל' שביעית פרק ב' סעיף יב עמוד קסד]

יג אם גוי נטע לאחר ט"ז אב תשס"ז, בלי ידיעת בעל הבית, יש מי שכתב שצריך בעל הבית לעקור את העץ, שמכיון שהיהודי הוא בעל האילן, על כן יש לחשוש שיחשדוהו שנטע בשנת השמיטה, והדבר אסור משום מראית העין. ויש לעיין בזה למעשה. ובאילן סרק כבר נתבאר שאין צריך להחמיר ארבעים וארבע יום, ורק טוב ונכון להקדים שבועיים קודם ראש השנה. ובדיעבד שזרע האילן בערב ראש השנה, אפילו אם הישראל עשה כן, אין צריך לעוקרו. [ילקו"י הל' שביעית פרק ב' סעיף יג עמוד קסד]

פרק ג' — באיזה שדה שביעית נוהגת

א כל דיני שביעית שייכים גם בשדה של שותפים. [ילקו"י הל' שביעית פרק ג' ס"א עמוד קסו]

ב שביעית נוהגת גם באדמות השייכות לציבור, או אדמות השייכים לעיריה וכדומה. אולם יש איזה אופנים שבאדמות עיריה וכדומה יש לצרף סברת המקילין, באיזה אופנים, וכגון גבי גיזום גדר חי, וכיוצא בזה. ויש לעשות שאלת חכם בכל מקרה. [ילקו"י שם עמ' קסט].

ג דיני שביעית נוהגים גם במדברות ובשדה הפקר שבארץ ישראל, ואסור לעבוד שם עבודות האסורות בשמיטה, וצריך לשמור קדושת שביעית בפירות הגדלים שם בשנה זו. ואמנם יש שכתבו להסתפק בזה, דשמא אין שביעית נוהגת בשדה הפקר, דבעינן "שדך" שיהיה שדה מסויים. [ילקו"י הל' שביעית פרק ג' ס"ג עמוד קעא]

ד שביעית נוהגת גם בקרקע הקדש, ויש לנהוג כל דיני שמיטה בגינה שבחצר בית הכנסת. ויש חולקים ואומרים שבקרקע הקדש ממש אין שביעית נוהגת. [ילקו"י שם עמוד קעד]

פרק ד' — איסור זריעה ונטיעה בשביעית

א שביתת הארץ כיצד, לשבות מעבודות הקרקע ומעבודת האילן בשנה זו, שנאמר בתורה (ויקרא פרק כה, פסוק ד'): ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ, שבת לה', שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור. ומכלל המלאכות האסורות בשביעית מדאורייתא [שלא בזמן הזה] הם: הזריעה, הקצירה, זמירה, ובצירה. וחכמים הוסיפו לאסור לסקל אבנים משדהו, ולזבל את הקרקע, לחרוש לצורך הקרקע, עידור, קירסום, השקאה, הברכה והרכבה, נטיעת אילנות, וכן כל שאר מלאכות הבאות לטובת הקרקע.[ילקו"י הל' שביעית עמוד קעו]

ב אין לזרוע בשביעית בסוף השנה, אף שקליטת הזרע תהיה רק בשנה השמינית. [ילקו"י שביעית והלכותיה מהדורת תשס"א עמוד קעו פרק ד' ס"ב עמוד קעח]

ג אם לא עשה אבות מלאכות ותולדות המלאכות המפורשים בכתוב, אלא עבד בשביעית כשאר שנים בעידור וכיסוח וניכוש ושאר עבודות הקרקע שאיסורם מדברי סופרים, ולא הוצרך לזרוע ולזמור ולקצור ולבצור, יש אומרים שעל כל פנים עבר על מצות ושבתה הארץ שבת לה', כדין העובר על שבותים דרבנן בשבתות אולם העיקר לדינא דבשביעית לכולי עלמא אם יעסוק באיסורי דרבנן בשביעית, לא נחשב כעובר על עשה מן התורה, אלא נחשב כעבר על איסורי דרבנן בלבד. [ילקו"י הל' שביעית פרק ד' ס"ג עמוד קעח]

ד אסור לזרוע כל מיני זרעים וירקות בשנת השמיטה זרעי תבואה, עצים, פרחים [לנוי ולרפואה], קטניות וירק. [ילקו"י שביעית והלכותיה פרק ד' ס"ד עמוד קפ]

ה יש אומרים שאם זרע חטה אחת בשנת השמיטה, עבר על איסורזורע שאין שיעור לחיוב זריעה בשביעית, וחייב בכל שהוא, ודינו כדין זורע בשבת. ויש חולקים ואומרים שיש שיעור לזריעה בשביעית, שהוא כגרוגרת. [ילקו"י הל' שביעית פרק ד' ס"ה עמוד קפא]

ו מי שעבר ונטע או זרע בשביעית עצמה, בין בשוגג ובין במזיד, צריך לעקור את מה שנטע או זרע. [לפי שישראל נחשדו על השביעית, ואם נאמר שבשוגג יקיים, יאמר המזיד שוגג הייתי]. והדין כן גם באילני סרק, וכן בירקות.[ילקו"י הל' שביעית פרק ד' ס"ו עמוד קפב]

ז אילן שנעשתה בו עבודה האסורה בשמיטה, הפירות מותרים באכילה. ומכל מקום אף על פי כן אסור לקנות ממנו הפירות. ולצורך מצוה, כגון להשתמש באתרוג והדס לשם מצות ארבעת המינים, טוב להחמיר בדבר שנעבד בשביעית ולא להשתמש בו לצורך מצוה. [ילקו"י הל' שביעית פרק ד' ס"ז עמוד קפג]

ח איסור זריעה בשביעית קיים בין אם זורע ביד בין אם זורע על ידי בעלי חיים, ובין אם זורע על ידי מכונה. ויש אומרים שאין איסור בזריעה על ידי מכונה דאינו אלא גרם זריעה, כיון שאינו עושה מעשה בידים, כי אם מכוחו. ויש אומרים שמאחר וזה דרכו, לא הוי בכלל גרמא. [ראה ילקו״י שבת כרך ה׳ (עמוד רטז) אם כהאי גוונא נחשב כגרמא]. [ילקו״י שם ס״ח עמ׳ קפז]

ט מותר לזרוע גרעין של פרי לגינה, אף שיתכן וגרעין זה ייקלט בקרקע, ויגדל ממנו עץ פירות וכדומה, ואין בזה חשש של זריעה בשביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ד׳ ס״ט עמוד קצא]

י כבר נתבאר לעיל שלענין קליטת הזרע בקרקע, יש אומרים שבשביעית אף זוהי נחשבת זריעה ואסורה, באופן שאפילו אם אינו חייב על מעשה הזריעה, וכגון שזרע לפני שביעית ולא נשתרש עד שביעית, דחייב משום זורע. ויש אומרים שאין הקליטה אסורה בשמיטה כשזרע קודם השמיטה, אלא בזמן שתוספת שביעית היתה אסורה, אבל בזמן הזה שאין איסור בתוספת שביעית, אין איסור גם מצד שנקלט בשביעית. ולכן ראוי להקדים את כל הזריעות כדי שיקלט קודם ראש השנה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ד׳ ס״י עמוד קצא]

יא זרעים המונחים על גבי קרקע, אסור לחפותם בעפר, שגם כיסוי הזרעים בעפר הוי בכלל מלאכת זורע האסורה בשביעית. ויש שמצדדים לומר שאפילו אם בשבת המחפה את הזרעים חייב, בשביעית אינו חייב על אבות ותולדות שאינם מפורשים בכתוב, ואינו חייב עליו. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ד׳ סעיף יא עמוד קצב]

יב שורשים של אילן שנתגלו, אין לכסותם בעפר בשביעית. אולם באילנות שאם לא יכסו את השרשים בעפר יש חשש נזק לעץ, יש להתיר לכסות את השרשים בעפר. [שם עמ׳ קצד].

יג אין לזרוע גם אם מתכוין לבחון ולבדוק את הזרעים או השתילים, או שמתכוין להתלמד במלאכת הזריעה, ואפילו אם הוא מתכוין לעוקרן קודם שיעשו פרי. [שם עמ׳ קצה].

יד אסור לנטוע אילנות בשביעית, בין אילני מאכל בין אילני סרק, או כל מיני זרעים וירקות, או שושנים ופרחי נוי, ועצי פרחים [כמבואר לעיל], דשאים, ושאר זרעוני סרק. ויש אומרים שנטיעת עצי פרי וירקות אסורה בשביעית מן התורה, אלא שאין לוקין על נטיעה בשביעית, מאחר שאיסור זה לא נכתב בפירוש בתורה. ויש אומרים שנטיעה בשביעית אינה אסורה אלא מדרבנן. וכן נטיעה של צמחי סרק [עצים, שיחים וכדומה] אסורה רק מדרבנן. וכן נראה עיקר לדינא. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ד׳ סעיף יד עמוד קצו]

טו פעמים כשיש באיזה מקום אויר לא טוב, נוטעים שם אילנות אקליפטוס כדי לזכך את האויר, והם אילני סרק, ויש לחוש לבריאות הגוף, יש להקל ליטע בשביעית עצי סרק אלה על ידי נכרי. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ד׳ סעיף טו עמוד רא]

טז יש אומרים שאין לגדור את השדה על ידי נטיעת עצים, שיחים, צברים, וכיוצא בזה, אף אם גודר את השדה מפני שטף מים רבים. ויש מתירים לטעת עצי סרק שאינן מוציאים פירות אם מטרתו בנטיעה זו לשם גדר וסייג. ועדיף לעשות כן על ידי גוי. ולכל הדיעות מותר לחפור ולהתקין גדר מסביב לשדהו כדי להגן מפני שטף מים העלול לגרום הפסד, וכן מותר לגדור בשביעית סביב עץ כדי להגן עליו שלא יקלקלוהו בני אדם. [שם עמוד רב].

יז הרכבה והברכה דינם כנטיעה, ואיסור נטיעה בשביעית כולל שתילת יחורים, וזריעת גרעיני עצים. ודעת הגאון החזון איש שזריעת גרעיני עצים הוי בגדר מלאכת נוטע. ודעת הרב קוק דהוי בגדר זורע. והעיקר כסברת החזון איש. [ילקו״י הל׳ שביעית פ״ד סעיף יז עמוד רה]

יח הרוצה להעביר אילנות ממקום למקום בשנת השמיטה, אם מעבירם בלא עפר שיכול לחיות מאליו, נחשב כנטיעה חדשה, ואסור בשביעית. ואם מעביר את האילן עם עפר מסביב לשורשים, ויכול לחיות עם עפרו י״ד יום, יש מקילין בזה, דדמי לערלה שלא נחשב לנטיעה, והוא הדין לשביעית. ויש להתייעץ עם רב כיצד להעביר את האילנות ממקום למקום, כיון שיש חולקים ומחמירים גבי נטיעה בשביעית, גם באופן כזה. והעיקר להקל בזה. [ילקו״י שם פ״ד סי״ח עמוד רה]

יט יחור, שהוא ענף שמכניסים אותו לתוך האדמה כדי שיקלוט ויגדל, ולאחר שנשרש [קודם השמיטה]מעבירים אותו למטע, ומעבירים אותו עם גוש עפר, מותר להעבירו ולנוטעו בקרקע בשביעית, כל שהיחור יכול לחיות עם עפרו י״ד יום. [אך אם מעבירים את היחור במכונית סגורה שגם בתחתית הרכב אין נקבים (כל נקב צריך להיות 2.5 ס״מ) יש להתיעץ עם רב כיצד לנהוג]. ויש מקום להתיר אפילו אם שקיות הפלסטיק לא היו נקובות, ואפילו שההעברה היתה במכונית לא נקובה. וכל שכן בשקיות ניילון נקובות. ואמנם לכתחלה יש להורות להעביר את השתילים במשאית פתוחה למטה בנקבים גדולים, ורק בדיעבד יש להקל כנזכר. ואין לקחת את היחור עם הגוש שנטוע במצע מנותק, כי אז מעביר מאינו נקוב לנקוב. [ילקו״י הל׳ שביעית פ״ד סעיף יט עמוד רט]

כ עציץ נקוב שנשבר, והאדמה עדיין מחוברת לשרשים, מותר להעבירו לעציץ אחר. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ד׳ ס״כ עמוד רי]

כא בתנאים מסויימים יש אפשרות לעשות את כל המלאכות בשנת השמיטה, כולל זריעה ונטיעה ושתילה, וזאת כאשר מגדלים בתוך בית. ויש להקל גם בגידול ב״חממות״, אך כאן צריך שהנטיעה או הזריעה תהיה בעציץ שאינו נקוב בתחתיתו, כך שאין יניקה לא לשורש ולא לנוף היוצא מהעציץ. וכן

נוהגים כיום בכמה מקומות לזרוע בחממות בתוך עציץ, ופורסים ניילון עב על כל המשטח שעליו מונחים העציצים. ואין בזה קדושת שביעית. וכן לענין איסור ספיחין, יש לסמוך על המקילין, ואין בגידולים אלה איסור ספיחין. [ילקוט יוסף השביעית והלכותיה, מצוות התלויות בארץ כרך א', עמ' רי].

כב וכל שכן שמותר להרכיב [מין במינו] במשתלות שבזמנינו, בשנה השביעית, כשהוא במקום צורך, אחר שיש שם כיסוי ניילון. [ילקו"י הל' שביעית פרק ד' סכ"ב עמוד רכ]

כג יש אומרים שאסור לזרוע ולחרוש בשביעית בגינה הנמצאת על גג הבית, הואיל ואין עליה תקרה, ודינה כדין שדה רגיל. ויש חולקים ואומרים שהגדל בגג אינו כגדל בשדה. [ילקו"י השביעית והלכותיה, מצוות התלויות בארץ כרך א', פרק ד' סעיף כג עמוד רכ]

כד יש אומרים שגידולי גג [גינה הנמצאת על גג הבית] יש להם דין ככל שאר הגידולים, ויש עליהם קדושת שביעית, מאחר שאין עליהם תקרה ויש חולקים ואומרים שגידולי גג נחשבים כתלושים, וממילא אין שביעית נוהגת בהם. ועל כל פנים אין בהם איסור ספיחין. [ילקו"י השביעית והלכותיה, מצוות התלויות בארץ כרך א', פרק ד' סעיף כד עמוד רכב]

כה זריעה בשביעית בעציץ, בין שהוא נקוב בין שאינו נקוב, אסורה, אפילו אם העציץ הוא ממתכת או מזכוכית. [ילקו"י השביעית והלכותיה, מצוות התלויות בארץ כרך א', פ"ד סעיף כה עמוד רכג]

כו כל האיסור לזרוע בעציץ נקוב בשביעית, הוא דוקא כשהעציץ נמצא תחת כיפת השמים, אבל אם העציץ נמצא בתוך הבית תחת תקרה, אף אם הוא עציץ נקוב מותר לזרוע בו בשביעית כשהוא בתוך הבית. וכן מותר לזרוע ולהשקות עציץ שבבית כרגיל. [ילקוט יוסף השביעית והלכותיה מהדורת תשס"א, עמוד רכה]

כז העוקר דירתו בשביעית, מותר לו להעביר את העציצים שבביתו מבית לבית, אף בעציץ נקוב. ומכל מקום טוב ליתן תחת העציץ פח קודם שמוציאו, כדי להפסיק בינו לבין הקרקע. [ילקו"י השביעית והלכותיה, מצוות התלויות בארץ כרך א', פרק ד' סעיף כז עמוד רכז]

כח מותר לעבור תחת מפרסת שיש בה עציצים, ואפילו אם הם נקובים. [שם פ"ד עמוד רלב]

כט שתילי זרעים ופרחים שבעציצים הנמצאים בדירה, או על אדן החלון, מותר לפתוח בשנת השביעית את התריסים והחלונות של הדירה, אף על פי שעל ידי כך חודרים לדירה אויר צח וחום מקרני השמש וגורמים לצמיחת השתילים, ואין בזה איסור זורע בשביעית. [ילקו"י השביעית והלכותיה, מצוות התלויות בארץ כרך א', פרק ד' סעיף כט עמוד רלד]

ל מותר להקים סוכה על דשא בשנת השמיטה, ולפרקה אחר החג, אף שעל ידי הפירוק חוזר הדשא לצמוח יותר. [ילקו"י השביעית והלכותיה, מצוות התלויות בארץ כרך א', פ"ד עמוד רלו]

לא מיכלים שאינם נקובים ואינם מיטלטלים לרוב גודלם, דינם כעציץ שאינו נקוב לענין שביעית, בין בכלי גדול בין בכלי קטן, דכיון שהכלי שלם ואינו נקוב אינו יונק ולא חשיב כארץ, מלבד כשהנוף יוצא לחוץ שאז יונק דרך נופו מן הארץ, וחשיב כמחובר גמור. [ילקו"י השביעית והלכותיה, מצוות התלויות בארץ כרך א', פרק ד' סעיף לא עמוד רלז]

לב מותר לשתול ולנטוע בשביעית פירות או ירקות בתוך בריכת מים כשאין שם שום תערובת של עפר כלל [והיינו בשיטת הידרופוניקס, שנותנים זרעים על רשתות שמתחתם יש מים המהולים בחומרי מזון הדרושים לצומח], שלא אסרה תורה אלא זריעה כדרכה בעפר שיש עליו תורת קרקע, אבל זריעה במים בלבד אין עליה תורת שדה ולא תורת ארץ. ויש להקל בזה אפילו תחת כפת השמים, וכל שכן אם עושים זאת בחממות סגורות כפי שזה מצוי היום, שבודאי מותר. [ילקוט יוסף הל' שביעית פ"ד סעיף לב עמוד רלח. יחוה דעת ח"ו סי' יב עמוד עח]

לג מותר להניח בשנת השמיטה גרעין של אבוקדו לתוך צנצנת עם מים בלבד. וכן מותר לתת גרעיני חומוס לתוך צמר גפן ולהניחם בצנצנת מים, ואין בזה איסור זריעה, אף שגרעינים אלה מוציאים ענפים. [ילקוט יוסף הל' שביעית פרק ד' סעיף לג עמוד רמט]

לד מותר להדגים בשיעור טבע בשנת השמיטה, זריעה בכלי שיש בתוכו מים עם צמר גפן, ואין בזה איסור זריעה בשביעית. [ובפרט שבלאו הכי אין זריעה במים]. [שם עמ' רנא].

לה אסור מדרבנן לזרוע גם בעציץ שאינו נקוב, אפילו אם העציץ הוא ממתכת או מזכוכית, וכל שכן עציץ העשוי מחרס שאסור לזרוע בו בשביעית, שדינו כעציץ נקוב. [שביעית והלכותיה עמוד רנא, פ"ד סעיף ל"ה]

לו מותר להניח פרחים תלושים בתוך עציץ מלא מים בשנת השמיטה. ואפילו פרחים ושושנים סגורים, שעל ידי נתינתם במים יפתחו, אף על פי כן יש להקל בזה. ויש אומרים שאם הפרחים יוצאים מן העציץ, צריך להעמידם על גבי דבר המפסיק בין העציץ לבין האדמה. ואפילו מרצפות שלנו מועילות בזה. ומעיקר הדין א"צ להחמיר בזה.[שם עמ' רנב].

פרק ה׳ — סיקול משדה בשביעית

א אסור לסקל [לפנות] את השדה מהאבנים בשנת השמיטה, בין אבנים גדולות ובין אבנים קטנות, בין בשדהו בין בשדה חבירו, כיון שמכשיר בכך את הקרקע לזריעה ולנטיעה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ה׳ ס״א עמוד רנד]

ב אם יש לו צורך באבנים לבנין וכדומה, ואין כוונתו למטרה חקלאית, יוציא רק את השכבה העליונה של האבנים התלושות וישאיר מתחתן את המחוברות לקרקע, ובכך יהיה ניכר שאין כוונתו למטרה חקלאית. וכל שכן קבלן הבונה בית דירות ולוקח אבנים לצורך הבניה, שמותר לו לקחת את כל האבנים שבשדה, ואינו צריך להשאיר שם האבנים התחתונות, שהרי אומנותו מוכיחה עליו שמתכוין רק לאבנים. וגם בזמנינו שאין רגילות לקחת אבנים מהשדה לצורך בנייה, אלא לוקחים אבנים ממחצב שבהרים, אפילו הכי אין צריך להחמיר נגד הראשונים. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ה׳ ס״ב עמוד רנד]

ג מותר לסקל אבנים ממגרשי חנייה וממגרשי משחקים, שבילים להליכה, וכל כיוצא בזה, בשנה השביעית. וכן חצרות ושטחים ריקים שהדרך לנכש את עשבי הבר העולים בהם כדי שלא יהיו מסתור לנחשים, וכן למנוע שריפות, או לשם נוי, מותר לנכשם גם בשביעית אך אין לעקרם עם שרשיהם, אלא חותכם מעל פני הקרקע. ואם חייב לעקור מהשורש לא יעשה במעדר, אלא ביד. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ה׳ ס״ג עמוד רנה]

ד גדר של אבנים שיש בגבהו עשרה טפחים או יותר, ורצה ליטול כל אבניו, אם היו בו עשר אבנים או יותר, כל אחת מהן משוי שני בני אדם, או גדולות מזו, הרי זה נוטל. היה גובה הגדר פחות מעשרה טפחים, או שהיו פחות מעשר אבנים, או שהיו אבניו קטנות ממשוי שני בני אדם, נוטל עד שיניח טפח סמוך לארץ. במה דברים אמורים בשנתכוין לתקן שדהו והתחיל ליטול בשביעית, אבל אם לא נתכוין לתקן שדהו, או שהתחיל מקודם השביעית, נוטל בשביעית כל מה שירצה מכל מקום, וגודר עד לארץ.[ודוקא כשניכר שאין כוונתו לתיקון כגון שרואים שלוקח את האבנים לבנין סמוך וכדו׳, הא לאו הכי מיתסר משום מראית העין]. וכן אם היה נוטל משדה חבירו אף על פי שהוא קבלן, גודר עד לארץ. וכל זה כשניכר שלוקח את האבנים לצורך בנין וכדומה, וכגון שיש בנין סמוך הנמצא בשלבי בנייה. הא לאו הכי יש לאסור משום מראית העין. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ה׳ ס״ד עמוד רנו]

ה אותם הצולים בשר על האש בגינות נוי וביערות, ואוספים עצים קטנים וקש עבור המיתקן המיוחד שבו מדליקין האש וצולין בו את הבשר, מותר לעשות כן בשביעית, ואין לחוש שיחשדוהו שאוסף את הקש והעצים לתיקון השדה, מאחר שהמיתקן מוכיח שהוא אוסף את העצים לצורך הצלייה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ה׳ ס״ה עמוד רנז]

פרק ו׳ — חציבת הקרקע ופיתוחה בשביעית

א לא יפתח אדם מחצב בתחלה לתוך שדהו בשביעית, שמא יאמרו לתקן שדהו נתכוין שיסיר ממנה הסלע. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ו׳ ס״א עמוד רנח]

ב כל האיסור הנ״ל בחציבת קרקע הוא באופן שמתכוין לעשות שדה והתחיל בשביעית, אבל בזמן שאין מתכוין לעשות שדה מותר. וכן אם התחיל מקודם השביעית, נוטל בשביעית כל מה שירצה מכל מקום, וגודר עד הארץ. וחציבה בקרקע של חבירו מותרת, שאין זה נראה כמתקן שדהו. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ו׳ ס״ב עמוד רנח]

ג לפי שאסור לשמר פירות שביעית, אסור להעמיד גדר או לתקן בה פירצה בין שדהו לשדה חבירו, או בין שדהו לרשות הרבים. והאיסור הוא גם כשהוא מתכוין להשאיר פתח פתוח כדי לאפשר לכל אדם להכנס ולקחת את הפירות, ואינו בונה את הגדר אלא כדי למנוע מעבר חופשי של עוברים ושבים. ואף במקומות שרשאי לשמור על הפירות, כדי למנוע כניסת גויים, בהמות, או בני אדם המזיקים את הפירות, אסור לו להעמיד גדר בשביעית בין שדהו לשדה חבירו. שהרי לצורך בניית גדר יש לחפור תחלה יסודות להחזקתה, וקיים חשש שאחר חפירת היסודות יימלך להשתמש בחפירה לזריעה או לנטיעה ולא לבניית גדר. אבל לעשות גדר על ידי חפירה בין השדה לרשות הרבים, [באופנים שמותר לשמור את שדהו], מותר לחפור בשדה בשביעית לצורך בניית גדר, וכן מותר לחפור בורות לצורך תקיעת עמודים כדי להניח שם גדר או רשת, שאין דרך לזרוע סמוך לרשות הרבים. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ו׳ ס״ג עמוד רס]

ד מותר לבנות בשביעית גדר להפריד בין שדהו לביתו, או לחצרו, או לבית של חבירו, או לחצרו, ואפילו שעקב הבנייה מעמיק בקרקע. וכן מותר לבנות גדר בין שדהו לשדה גוי, ורק בין שדהו לשדה חבירו ישראל אין עושים גדר, וכמו שנתבאר. [ילקו״י עמוד רסא פרק ו׳ ס״ד]

פרק ז׳ — איסור זמירה בשביעית

א נאמר בתורה: וכרמך לא תזמור, לפיכך כל הקוצץ ענף או יחור מהאילן באופן שהוא מועיל לאילן, שעל ידי כך הוא מתגדל או מתעבה, עובר בלא תעשה. בין שהוא מהכרם [גפן], בין שהוא משאר אילנות. ויש אומרים שבשאר אילנות [שלא בגפן] אין האיסור אלא מדרבנן. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ז׳ ס״א עמוד רסב]

ב הגדרת מלאכת זמירה היא לקצוץ את הענפים הגדולים, ולקוץ ראשן כדי שיוסיפו. והחותך מהאילן את העלים והבדים היבשים, הרי זה בכלל זמירה מדרבנן. וכל זמירה שהיא כדי להוסיף הצמחה באילן מיקרי זומר ואסור. ואמנם כל זימור צריך דקדוק וחכמה, וכל זימור שאינו על צד הדקדוק עושה גרעון בפירות. ואם הכוונה היא לעצים שרי. ואם מתכוין לזימור אסור. ואם יש צורך בגיזום או פירוק עלים וכדומה בשאר אילנות שאינם גפן, לצורך חיותו של האילן, יש להתיר במקום הפסד גדול שאי אפשר להסתפק בגיזום שלפני השביעית. וטוב שיעשו בשינוי. ויש מתירים גם בגפן, כשהוא לאוקמי אילנא. וראה בסעיף ו'. [ילקו״י הל' שביעית פרק ז' ס״ב עמוד רסד]

ג יש אומרים שאין איסור זומר מהתורה בענף לח, ויש חולקים. [ילקו״י הל' שביעית עמ' רסח]

ד איסור זמירה מן התורה הוא כשכוונתו להצמיח, אבל הא לאו הכי אין בו איסור תורה. ויש שאיסורו מדרבנן, וכגון כשקוצץ ענפים שלא יכבידו על האילן, וכן כשקוצץ ענף אחד מבין שנים שלא יהיו תכופים זה לזה, או שקוצץ ענף מקולקל, או ענף יבש, כשאין כוונתו להצמיח. [ילקו״י הל' שביעית פרק ז' ס״ד עמוד רסט]

ה ואמנם מותר לגזום ענף שהותקף במזיקין ויש חשש שהמזיקין יזיקו לשאר העץ נזק כזה המתיר עשיית מלאכה, וגם אם פעולה זו תביא להגברת הצימוח, מותר. אך יגזום רק החלק הנחוץ, ולא יעשה אגב כך גיזום לשם השבחת האילן. [ילקו״י הל' שביעית פ״ז עמ' רע]

ו לדעת הרמב״ם אין להתיר מלאכות דאורייתא גם אם מטרתן רק כדי להציל את האילן שלא ימות. ואולם מלאכות שחכמים גזרו עליהם בשביעית ואסרום, לא אסרום אלא אם כן נעשים כדי להשביח את האילן. אבל אם נעשים כדי להגן על האילן שלא ימות הרי זה מותר. ודעת רש״י מלאכה הנעשית לצורך קיום האילן אינה מלאכה כלל, ולכן גם מלאכות דאורייתא מותר לעשותן לצורך הצלת האילן. [פרט למלאכת חרישה, שיש אומרים שכיון שרגילים לעשותה תמיד, הרי היא בכלל מלאכת שדה וכרם, ואסור לעשותה בשביעית גם לצורך קיום האילנות]. וכיון דשביעית בזמן הזה מדרבנן, ניתן להקל לצורך, ויש להורות לחקלאים שמלאכות דאורייתא הדרושות לצורך האילן טוב שיעשו על ידי גוי. ואם אין גוי, או שדרוש מומחה יהודי וכדומה, טוב שיעשה את המלאכה בשינוי, דכל שנעשית בשינוי הרי היא כדרבנן, ובדרבנן גם לדעת הרמב״ם יש להקל. [ילקו״י שביעית עמוד רע]

ז גם מלאכות שאינם ממש כדי להציל את האילן ממיתה, אלא להצילו מנזק חלקי והפסד שאינו גדול, יש להתיר, כיון דשביעית בזמן הזה מדרבנן. וטוב לעשותם בשינוי.[שם עמ' רעב].

ח כשהתירו מלאכות כדי למנוע נזק, הותר הדבר גם כאשר הנזק אינו ודאי, דספק דרבנן לקולא. ואמנם על כל חקלאי להכין את מטעיו היטב בערב שמיטה, ולבצע בהם כל פעולה שתצמצם את ההתערבות בשנת השמיטה, גם אם היא עקרונית מותרת, בעקבות היתר של לאוקמי. ומה שאנו מתירים לעשות מלאכות לצורך אוקמי אילן, אינו רק לצורך קיום האילן, אלא גם אם המלאכות הם לצורך קיום הפירות הגדלים באילן, גם זה בכלל ההיתר. [ילקו״י הל' שביעית פרק ז' ס״ח עמוד רעב]

ט מותר להסיר עלים מהעץ כל שהסרת העלים באה כדי להציל את הפרי מרקבון. שהרי גם לצורך קיום הפרי חשיב לאוקמי אילנא. [ילקו״י הל' שביעית פרק ז' ס״ט עמוד רעג]

י מותר לקצוץ ענפים מהאילן על מנת לסכך בהם את סוכתו, שכל גיזום שאין בו כוונה לצימוח העץ, ונעשה כדרך מעשה הדיוט ולא מעשה אומן, אין בו איסור זמירה בשביעית. ומעשה הדיוט היינו שניכר שאינו עושה כן לשם גיזום האילן, כגון שגוזם מצד אחד. [שם]

יא גם גנן הכורת עצים לפני חג הסוכות, אם אין הוא מכוין לזמירה, ועושה מעשה הדיוט, וכגון שקוצץ מצד אחד, מותר לבקש ממנו שיקצוץ לו עצים עבור סכך לסוכה, וכדומה. אבל גנן הכורת עצים לפני חג הסוכות, ומכוין לזמירה, אין לבקש ממנו לכרות עבורו עצים לסכך, שהרי הוא כשלוחו ונמצא מכשילו בדבר איסור. אלא אם כן האילנות נמכרו לגוי, וכאשר יתבאר. [ילקו״י הל' שביעית פרק ז' סעיף יא עמוד רעד]

יב עצים הגדלים בצידי החצר או צידי רשות הרבים, ומפריעים לעוברים ושבים בהליכתם, מותר לקצוץ הענפים מהם, שאין איסור זמירה אלא כשהיא באה לתועלת האילן או להשביח פירותיו, אבל כאן שאינו עושה כן לצורך השבחת האילן, אין בזה איסור. וכן אם הוא צריך את העצים להסיק בהם וכיוצא בזה, מותר לקוצצם באופן שאין הוא לצורך השבחת האילן, ואינו מדקדק במעשיו שיהיה על ידם תועלת לאילן. [ילקו״י שם].

יג ענפים המפריעים לחוטי חשמל, ויש חשש שבחורף יתנתק חוט החשמל, והדבר ניכר שהענפים גורמים להפרעה, מותר לגזמם בשנה השביעית. [ילקו״י הל' שביעית פרק ז' עמ' רעו]

יד יש אומרים שמלאכות הנעשות בגוף האילן, כמו הסרת קוצים מהעץ, אף אם הדבר בא לאוקמי האילן, אסור בשביעית. ויש אומרים שכל שהדבר בא לאוקמי אילן, שרינן אף במלאכות הנעשות בגוף האילן. וכיון דשביעית בזמן הזה מדרבנן לפיכך יש להקל בזה. ואם הקוצים אינם גורמים לקלקול גוף

הפרי, אלא מונע מהפרי שלימות גידולו, אין להסירן בשביעית. ואם הסרת הקוצים באה להקל על הקטיף, מותר בכל אופן. ולכן באתרוגים ובתמרים מותר להסיר הקוצים כשמתכוונים להקל על הקטיף. [ילקו״י שם עמ׳ רעז]

טו מותר לעקור בשביעית אילן פירות כשצריך למקום האילן. ואפשר להקל להעביר את האילן עם מעט מעפרו לעציץ שאינו נקוב העומד בבית, או לעשות אוהל במקום הנטיעה החדשה, ואחר כך יעבירו את האילן. וטוב שיחמירו להעבירו עם מעט מהעפר שסביב שרשיו. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ז׳ סעיף טו עמוד רעח]

טז אסור לקצוץ אילנות שעושים פירות לעצים בשביעית, כל שהתחילו לעשות פרי, [ובעץ גפן משיגרעו, ובעץ זית משיניצו, ובשאר כל האילנות משיוציאו בוסר] שהרי הוא מפסידן, ונאמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, ודרשו חז״ל, לאכלה ולא להפסד. אמנם קודם שיהיו פירות בעצים מותר לקצוץ את האילן לצורך עצים להסקה. וכן מותר לקצוץ בשביל לאכול, שהרי נאמר בתורה, והיתה שבת הארץ לכם לאכלה. ומה שאמרה התורה בחריש ובקציר תשבות, היינו לומר שלא נקצור את פירות הארץ כדרך שקוצרים כל השנה, כגון קצירת כמות גדולה בבת אחת וכדומה ועל פי זה דילול הנעשה לתועלת הפירות, יש להתיר עד שלב הבוסר, כמה ימים אחר נפילת הפרח. [ילקו״י שביעית פ״ז סט״ז עמ׳ רעט]

יז וכן ענף עץ פרי שיש עליו פירות קטנים בתחלת גידולם, שהם בוסר, אסור לקצוץ את הענף, או את הפירות, משום הפסד פירות שביעית עד שהפירות יגיעו לתחלת הבשלתם. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ז׳ סעיף יז עמוד רפב]

יח כל האיסור לקטוף פירות שלא התבשלו הוא דוקא לקוטפן מן האילן, אבל אם הפירות נשרו, או שכבר נתלשו בדיעבד, מותר לאוכלן אף שאין דרכו בכך, ואין זה הפסד. [ילקוט יוסף השביעית והלכותיה, מצוות התלויות בארץ כרך א׳ עמוד רפג]

יט מותר ללקוט ולכבוש בשביעית פירות שלא התבשלו כל צרכם, אם דרך לכבוש פירות אלו, כגון עגבניות ירוקות. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ז׳ סעיף יט עמוד רפד]

כ אם חותך עלה מאשכול ענבים כדי שהאשכול לא יתקלקל, אין בזה איסור זמירה בשביעית. לכתחלה יעשה בשינוי, כפי שנתבאר לעיל סעיף ו׳. [ילקו״י הל׳ שביעית פ״ז עמ׳ רפה]

כא מותר לקצוץ ענפי אילן בשביעית, כשהקציצה אינה מועילה לאילן, ולכן מותר לקצוץ ענפי אילן כדי לסכך בהם את סוכתו. אולם אם התחיל להוציא פרי אין לקצוץ הענפים שיש בהם פירות, משום הפסד הפירות, וכמבואר. [ילקו״י שביעית פ״ז סכ״א עמ׳ רפה]

כב אין לחתוך את היבלות שבאילנות. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ז׳ סעיף כב עמוד רפו]

כג מותר לקטוף בשביעית ענפי פרחים כדי להשתמש בהם לנוי הבית. ובאותם פרחים שעל ידי קטיפתם גורם לגל נוסף של פריחה [שאסורים משום זומר], אלא שאין כוונתו לצימוח הפרחים הנותרים, יקטפם בשינוי, ולא בדרך הרגילה, דהיינו שלא יחתוך באמצע הענף, אלא בשליש העליון שלא יהיה מעודד את הצימוח מחדש. וטוב שלא ישתמש בכלי גיזום לקטיפת הפרחים. ואמנם אדם פרטי שיש לו פרחים בגינה, וקוטפם כדי לקשט את הבית, ואין לו שום כוונה לגידול פרחים נוספים, או לשם מכירה, אין איסור לקוצצם בשביעית. [ילקוט יוסף השביעית והלכותיה פ״ז סעיף כג עמוד רפז].

כד מי שעבר וזימר את שדהו בתוך השביעית, אף שעבר על איסור מן התורה, מכל מקום אין קונסין אותו שלא יזרע את שדהו במוצאי שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פ״ז סעיף כד עמ׳ רפח]

כה מה שנהגו בגידול הערבות, שגוזמים את האילן בט״ו באב ולא משאירים עלים כלל, ומשקין פעמיים בשבוע כדי שבסוכות יהיו בעץ הרבה ערבות נאות, וכן בהדסים יש ששורפים את העץ כדי שייצאו הדסים משולשים, אף שאין לעשות כן בשנת השמיטה, שהרי זו עבודת האילן, מכל מקום בדיעבד אם עשה כן, מותר להשתמש בהדסים וערבות אלה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ז׳ סעיף כה עמוד רפח]

כו שיח ה״גאת״ שהובא לארץ מתימן, ויש המשתמשים בעלים שלו ללעיסה, וגוזזים את העלים בצורה מסויימת, ועל ידי זה הם חוזרים וגדלים לאחר שבועיים, יש אומרים שאסור בשנת השמיטה לגזוז את העלים בדרך שעתיד להיגדל שנית. והעיקר לדינא להקל בזה. ולכתחלה ראוי שישנה מדרך קטיפתו הרגילה. שאם רגיל לקטוף בשליש העליון, יחתוך מהאמצע, וכדומה. וגם לענין קדושת שביעית, יש להורות להקל שאין בזה קדושת שביעית, אחר שאינה שוה לכל נפש. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ז׳ סעיף כו עמוד רפט]

פרק ח׳ — דין ריסוס וניקוי השדה בשמיטה

א שדה שיש בה תולעים המזיקים לאילנות, יש אומרים שאסור לרסס שם כדי להמית את התולעים. וכל שכן אם מרסס קודם שהתולעים הגיעו, שגם בזה אסור. ויש אומרים דעישון שאסור בשביעית, היינו באופן שמטרתו להשביח את האילן, אבל אם הריסוס בא למנוע נזק, שהמומחים טוענים שהעץ ימות, או שרוב פירותיו יתקלקלו, מותר, ובפרט על ידי גוי. ויש חולקים. וכיון דשביעית בזמן הזה מדרבנן, יש לילך להקל במחלוקת זו. אך קודם

שמרסס יברר היטב שהדבר הכרחי לקיום הפירות והירקות, ולא רק כאמצעי זהירות לבד כבכל השנים. וכיום שיש מזיקין רבים בקרקעות, וגם החקלאות צפופה ביותר, כמעט כל ריסוס בא לאוקמי אילנא. [שביתת השדה]. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ח׳ ס״א עמוד רצ]

ב יש המרססים אף באופן האסור, כמו בתפוחים ואגסים שבתחלת הקיץ [שעל העץ] שמרססים אותם, וזה בכלל להשביח את הפירות [אברהי״] שאסור, ובאופן כזה יש לייעץ להם להרחיק את המזיקים בכיוס, והיינו לעטוף כל פרי ופרי בשקית ניילון. שמותר לתת בשנת השמיטה שקיות ניילון על הפירות בעת גידולם על העץ, בכדי למנוע מהם נזק שמגרע באכילתם. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ח׳ ס״ב עמוד רצה]

ג עכברים שמפסידים לאילן, מותר לצודן בשביעית כדרכן, ואפילו בשדה הלבן הסמוכה לשדה האילן מותר לצודן כדרכו. ומותר לתת רעל עכברים בשביעית בשדה, כדי למנוע מהעכברים להזיק לאילנות.[ילקו״י הל׳ שביעית פרק ח׳ ס״ג עמוד רצו]

ד מי שגדלו לו בשדהו עשבים רעים המפריעים לצמחים וחונקים אותם, והדבר ברור שללא טיפול יזיקו לצמחים נזק ממשי, מותר לו לרסס בחומרי הדברה על העשבים. ואם לא מועיל ריסוס, מותר עידור אפילו במעדר רגיל, ובלבד שיקפיד לא להפוך את הקרקע. ובשעת הצורך גדולה יש להתיר אף בכלים חקלאיים רגילים, כגון סכין שאינו הופך את האדמה. ואין ראוי ליתן הלכה זו ביד כל אחד, וצריכים לשאול שאלת חכם שידון בכל מקרה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ח׳ ס״ד עמוד רצז]

ה מותר לנקות את הגינה שבחצירו הסמוכה לביתו, ולהוציא את הלכלוך המפוזר בגינה, כל שכוונתו היא רק לצורך נקיון הגינה ולא לצורך זריעה. וכן מותר לאסוף את שיירי העצים מהגינה על ידי מטאטא, אפילו מטאטא-דשא, וכן להסיר את האבנים, כל שניכר שאין כוונתו לצורך עבודת האדמה. וכן מותר לתלוש מהחצר עשבים וקוצים כאשר כוונתו שתהיה לו אפשרות לשבת וליהנות מהחצר, או לעבור שם. וטוב שיניח כסאות ושלחן בחצרו, כדי שיהיה מוכח שכוונתו להשתמש בחצר ולא להכינו לזריעה. ואמנם מעיקר הדין בחצר הסמוכה לבית אין צריך היכר, דזה גופא היכר. [ילקו״י שם פ״ח עמוד רצז]

ו שדה שכיסה אותה השלג, ואם השלג לא יסולק כל הגידולים יפסדו, מותר לפנות את השלג בשנה השביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ח׳ ס״ו עמוד ש׳]

ז אם ירד שלג על האילנות, וגורמים להפסד הפירות, מותר להסיר את השלג בשנת השמיטה, שזה נחשב בכלל להעמיד את האילן, ולא להברותו. וכן אם השלג עלול לגרום לשבירת ענפים, מותר להסירו משם. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ח׳ ס״ז עמוד שא]

ח עץ אתרוגים העומדים למצוה, שירד עליו שלג רב ויכול לגרום שהאתרוגים יתקלקלו ויפסדו למצוה, מותר להוריד ממנו את השלג. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ח׳ ס״ח עמוד שא]

ט מותר לכסות בשנת השמיטה זרעים, פירות וגידולים שונים, ביריעות ניילון וכדומה, כדי להגן עליהם מפני הגשמים והשלג. וכן מותר לעשות שמשיות לאילנות להגן על האילן מפני החמה או מפני הצינה, כל שהדבר בא לאוקמי אילנא. [ילקו״י שביעית פ״ח עמ׳ שג]

י אפשר להקל לעטוף את הענבים הנמצאים על העץ בשקית ניילון כדי לשומרם מאכילת ציפורים, וכן כיוצא בזה בשאר פירות, כל שאין הפירות גדלים ומשתבחים על ידי זה, אלא עושים זאת כדי למנוע מהם נזק שמגרע באכילתם. אבל בכדי למנוע הפסד בצורת החיצונית, אסור. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ח׳ ס״י עמוד שד]

יא כורכין את הנטיעות עד ראש השנה של השנה השביעית, והיינו שמקבצים את הענפים וקושרים אותם שיעלו למעלה במישור ולא ינטו על הארץ. אבל אין עושין כן בשביעית עצמה, אולם אם הוא לאוקמי אילן מותר לעשות כן גם אחר ראש השנה של השביעית. וכל זה שעושה כן כדי שלא ישבר, אבל מפני חשש שהעץ יתעקם, אסור, וכאשר יבואר להלן. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ח׳ סעיף יא עמוד שה]

יב יש אומרים שאסור למתוח ענפי גפן הנוטים לארץ ונגררים עליה, גם אם התפשטות ענפים אלו מסכנת את האילן כולו, וכל שכן שאסור לעשות זאת במקום שאינם מכבידים על האילן, או מסכנים את קיומו. ולפי המבואר לעיל, במלאכות שהן לאוקמי אילנא יש להתיר גם כשהמלאכות נעשות בגוף האילן, ממילא גם כאן כל שהוא לאוקמי אילנא יש להקל. וטוב שיעשה כן בשינוי, וראה לעיל סעיף ו׳. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ח׳ סעיף יב עמ׳ שה]

יג יש אומרים שמותר לעטוף את העץ עצמו בשביעית כשעושה כן כדי להגן עליו מפני הקור, והוא בא לאוקמי אילנא. ויש אומרים שבפגעי הטבע כגון חום וקור ותולעים, גרע טפי, ואסור גם לאוקמי אילנא. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק ח׳ סעיף יג עמ׳ שו]

פרק ט – טיפול בגינת נוי בשביעית

א גינות נוי שסביבות הבתים, וכל השכנים משתתפים בהוצאות הכוללות את החזקת הגינה, אם הדיירים שומרי תורה, לא יעבדו בגינות אלו בשביעית במלאכות האסורות, כגון זמירה, זיבול, סיקול, וכדומה. ויעשו בה רק את העבודות המותרות. [ומותר להשקות את הדשא ושאר הצמחים באופן שאם לא ישקה אותם ייגרם להם נזק. ובעונת הגשמים לא ישקה כלל]. ואם יש בין הדיירים שכנים שאינם שומרי תורה, ואינו יכול להשפיע עליהם בדרכי נועם להפסיק מלעבוד בגינה בשביעית, יש לו ג׳ דרכים להינצל מאיסורי שביעית: דרך אחת, שבעת התשלום לועד הבית יאמרו בפירוש שהתשלום בא לצרכים אחרים של הועד, ולא עבור הגינה. ואם אין לועד הבית הוצאות אלא לצרכי הגינה, יאמר שהתשלום

בא עבור המלאכות המותרות הנעשות בגינה בשביעית. ודרך שניה שיבקש מועד הבית יפוי כח בלתי חוזר, וילך לרבנות למכור את הקרקע לגוי, כדי שלא יהיה שותף לדבר עבירה. אבל אם השכנים מסכימים שלא לעשות מלאכות אסורות בגינה בשנת השמיטה ואין חשש שיכשלו מחוסר ידיעה בעבודות האסורות, לכתחלה אין להזדקק למכירה לצורך גינות נוי. ודרך שלישית, להפקיר בפני שלשה את חלקו בגינה.[ילקו״י שביעית פרק ט׳ ס״א עמוד שח]

ב גיזום גדר חיה שבחצרות הבתים, גורמת להצמחת ענפים, ועם כל זה מותר לגזום גדר חי אשר בצידי הבית, אם הגיזום נעשה בכדי שלא יגדל יותר וישאר בנויו ויופיו. שהואיל ואינו מתכוין שיצמח יותר אלא לנוי בעלמא אין זה בכלל זמירה לצמוחי פירא, אלא לאוקמי פירא, ומותר. אבל גדר חיה שעדיין לא התמלאה, ויש בתוכה חללים, והגיזום נעשית מלבד לשם נוי גם כדי למלאתו, יש לאסור בזה משום זמירה בשביעית. [שם עמ׳ שיג]

ג דשא העומד לנוי, אין בו קדושת שביעית, ולכן מותר לרוץ עליו, לאבדו ולשורפו וכדומה. ומותר לחתוך את הדשא מלמעלה להשוותו, כל שכוונתו בזה לנוי בעלמא, כדי שלא יפסיד צורתו, ואין כוונתו לזימור. ואמנם בדשא שאינו בוגר וצפוף, וכגון שזרעו את הדשא [ולא הביאוהו במרבדי דשא מוכנים]וצריכים לכסח כמה כיסוחים לשם גידול והתפשטות, יש להחמיר בזה, אחר שכוונת הכיסוח לשם גידול. [ילקו״י שם פ״ט ס״ג עמוד שיד]

ד יש שהחמירו שלא לכסח הדשא בשנת השמיטה, והביאו לגינתם בהמה דקה שתאכל מהדשא, וכך הדשא יצמח שוב בצורה יעילה יותר. ואין לנהוג בחומרא זו, שהיא חומרא הבאה לידי קולא, שהרי יש איסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל. ואף שאיסור זה היה זמן שהתבטל, כיום שחזר היישוב היהודי לארץ ישראל חזר איסור זה לקדמותו. [שם עמ׳ שיז]

פרק י׳ – איסור קצירה בשביעית

א נאמר בתורה: ״את ספיח קצירך לא תקצור״, והיינו, שאסור לקצור ולבצור פירות שגדלו בשביעית כדרכם בכל שנה. והאיסור הוא אפילו אם הפקיר את שדהו. והקוצר כדרך הקוצרים לוקה, כיצד, כגון שקצר את כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר. וכן אסור לקצור את כל השדה בבת אחת, אלא קוצר מעט מעט לצרכי ביתו. וכן תולש מעט מעט ואוכל. ומעיקר הדין מותר לבצור אפילו בכלים המיוחדים לכך, ובלבד שיקצור מעט מעט וצורת העיבוד תהיה שונה כנ״ל. אולם היכא דאפשר טוב שלא לבצור בכלים המיוחדים לבצירה, כמו מספריים המיוחדים לכך, אלא קוצץ בסכין או בידו כדי שישנה מהרגיל. וברור שאחרי שקטף כדי צורכו ואכל את מה שקטף, מותר לו לקטוף שוב כדי צורכו, וכן על זה הדרך. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק י׳ ס״א עמוד שכ]

ב ומכל מקום אם עבר וקצר באיסור אין הפרי נאסר. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק י׳ ס״ב עמ׳ שכב]

ג פירות שגדלו וחנטו בשנה הששית, כיון שאין בהם קדושת שביעית מותר לבצור אותם בלא שינוי.[ילקו״י הל׳ שביעית פרק י׳ ס״ג עמוד שכב]

ד אף לאחר שקצר או בצר לצורכו לא ידרוך ענבים בגת [מקום שדורכים על הענבים כמין בריכה קטנה], או את הזיתים בבית הבד [מקום ייצור השמן], כדרך שרגיל בכל שנה, אלא דורך וסוחט ענבים בתוך קערה, וכן בכל דבר ודבר שיכול לשנות צריך לשנות, ולא לעשות כדרכו בשאר השנים. [וראה להלן דין אוצר בית דין].[ילקו״י הל׳ שביעית פרק י׳ ס״ד עמוד שכג]

פרק יא – איסור חרישה בשביעית

א אסור לחרוש את הקרקע בשנת השמיטה, בין בשדה תבואה בין בשדה ירקות ובין בשדה אילן. וכן אסור לחפור בשביעית לצורך הקרקע. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יא ס״א עמ׳ שכד]

ב כל העבודות הבאות להכשיר את הקרקע לזריעה, או עבודות הבאות להשביח את הקרקע לתועלת המטעים, אסורות בשנת השמיטה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יא ס״ב עמ׳ שכז]

ג אסור לחרוש בשביעית על ידי טרקטור או כל מכונה המיועדת לכך, ואפילו על ידי מכונה המופעלת על ידי שלט רחוק. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יא ס״ג עמוד שכז]

ד מי שקנה שדה או כרם, וכדי להוכיח בעלות על השדה רוצה לחרוש בה, אף שאין כוונתו להכין את השדה לזריעה, אפילו הכי אין לחרוש בה בשביעית. [ילקו״י שם עמוד שלא]

ה כשם שאסור לעבוד את הארץ בשביעית, כך אסור לחזק ידי ישראלים שעובדים אותה [בלי שמכרוה על ידי הרבנות], או למכור להם כלי עבודה, לפי שאסור לחזק ידי עוברי עבירה. ואפילו אם אין הישראלים עובדים במלאכות שאסורות מן התורה בשביעית, אלא במלאכות דרבנן, גם בזה אסור לחזק את ידיהם. וכל זה בכלים המיוחדים למלאכת איסור בשביעית. אבל כלי שיכול להשתמש בו בהיתר, אין בו איסור מסייע. [ילקו״י שם פי״א עמ׳ שלא]

ו גם חרישה לצורך השנה השמינית, דהיינו שתהיה הקרקע יפה לזריעה בשנה השמינית, אסורה, והחורש את שדהו או זיבלה בשביעית כדי שתהיה יפה במוצאי שביעית, קונסין אותו שלא יזרענה במוצאי שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יא ס״ו עמוד שלב]

ז מי שעבר וזיבל את שדהו בשביעית כדי להכינה לזריעה במוצאי שביעית, אסור לו לזורעה במוצאי שביעית. אבל אם הסיר את הזיבול ובטלה ההכנה לזריעה, מותר לו לזבלה שוב, ולזורעה בשמינית.[ילקו״י הל׳ שביעית פרק יא ס״ז עמוד שלב]

ח אסור לעדור סביב האילן, אף אם עושה כן לצורך השנה השמינית. אך אם ידוע שהעידור סביב האילן הוא שלא ימות האילן, או שעושה ערוגה עגולה סביב לאילן לצורך ההשקייה [כדי שהאילן לא ימות], מותר לעדור לפי הצורך גם בשנה השביעית. וכשעודר לא יעדור במחרישה, אלא במעדר בשינוי. ויש אומרים שההיתר הוא בעידור שכבר היה, וחוזר ומתקנו, אבל עידור חדש אסור. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יא ס״ח עמוד שלג]

ט וכל שכן שמותר לחפור גומות סביב הגפן כדי להשקותה, דבעץ גפן קיל טפי, כיון שאינו עושה כן לצורך השבחת גוף הקרקע, או להשבחת העץ, אלא מטרתו להכשר ההשקאה ההכרחית, שהוא דבר המותר בשביעית. וכשעודר לא יעדור במחרישה, אלא במעדר בשינוי. ויש אומרים שההיתר הוא בעידור שכבר היה, וחוזר ומתקנו, אבל עידור חדש אסור. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יא ס״ט עמוד שלד]

י מותר לגדור מסביב לעץ צעיר [שיש חשש שיתקלקל] בכדי להגן עליו מעוברים ושבים. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יא ס״י עמוד שלה]

יא המקשקש בזיתים, ויש אומרים שהוא עידור מסביב לעץ זית, ויש מפרשים שהוא זיבול עץ הזית, אם עושה כן במטרה להברות את האילן, אסור. ואם לסתום את הפצימים מותר. [ילקו״י הלכות שביעית פרק יא סעיף יא עמוד שלו].

יב אין לנעוץ חתיכת עץ ליד אילן צעיר כדי שיגדל ישר, ויש אומרים שלא נאמר איסור זה רק כשהוא יכול לעמוד בלא סמיכה על מעמדו, אלא שלא יוסיף להתגדל, אבל אם העץ עלול להשבר על ידי מניעת הסמיכה, או שיהיה לעץ נזק ממשי, מותר לסמוך אותו כדי לאוקמי. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יא סעיף יב עמוד שלו].

פרק י״ב – השקאה בשביעית

א השקאה אסורה בשביעית ומכל מקום התירו חכמים להשקות שדה שאינה מסתפקת במי גשמים, אלא זקוקה להשקאה תמידית. וכן בכל השקאה שבאה למנוע פגיעה בעץ או בצמחיה, שאם לא ישקו יגרם נזק. ויש אומרים שצריך לצמצם את תדירות ההשקאה ולהגדיל את הפרשי הזמן בין השקאה להשקאה. ויש אומרים שהואיל והותר להשקות אין צריך לצמצם בהשקאה. אולם בעונת הגשמים אין להשקות כלל. [ילקו״י הל׳ שביעית עמ׳ שלח].

ב כל מה שהותרה ההשקאה בשביעית היינו לצורך פירות המותרים באכילה בשביעית, וכן לצורך ירקות שאין בהם איסור ספיחין, כגון אלו המבוארים בדברי הרמב״ם וכן לצורך פרחים ועשבי בשמים שאינם אסורים משום ספיחין. אבל לצורך ירקות האסורים, ודאי שאסור להשקות את השדה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יב ס״ב עמוד שמ].

ג מותר להשקות שושנים וורדים וכדו׳ שאין בהם איסור ספיחין. ואף שבלא ההשקאה הפירות או הירקות לא יהרסו לגמרי, אלא כל שבמניעת ההשקאה יפסדו הפירות או הצמחים רשאי להשקות את השדה כל צרכה, ואין צריך לצמצם בהשקאה. [שם עמ׳ שמ פי״ב].

ד וכן עצי פרי הזקוקים להשקאה קיומית בימות הקיץ, מותר להשקותם כל שמומחה בדבר אומר שההשקאה היא לצורך, בכל אילן לפי כוחו. וכשאין לפנינו מומחה ויש ספק אם יש צורך בהשקאה או לא, יש להקל, שעל פי רוב חוסר השקאה מזיקה לאילן. ומה שהתירו השקאה לצורך, הטעם הוא מפני שאם לא ישקה תיעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה, והואיל ואיסור הדברים האלו הוא מדבריהם, לא גזרו על אלו. ויש שיעצו שאם אין שם בקי שייעץ להם על ההשקאה, שימכרו את הגינה לגוי באמצעות המכירה הנעשית ע״י הרבנות כדי שלא יכשלו באיסורים אלה. אולם יש לפקפק בזה שהיא חומרא הבאה לידי קולא. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יב ס״ד עמוד שמא]

ה דשא שנזרע לנוי, יש אומרים שאין להשקותו כל שבוע שבועיים כרגיל, אלא רק כשיראה שהדשא מאבד את הברק, או שנראה בו סימן יובש. ותדירות ההשקאה בדשא תלוי באקלים וכן בסוג האדמה. ויש אומרים שכיון שהותרה ההשקאה לצורך, אין צריך להגביל את זמני ההשקאה, ומותר להשקות כרגיל, כל שההשקאה באה למנוע התייבשות הדשא. כמו שהתירו השקאה בחול המועד.[ילקו״י הל׳ שביעית פרק יב ס״ה עמוד שמא]

ו באופן שאסור להשקות את השדה בשביעית, יש לאסור בזה גם אם משקה על ידי צנור או על-ידי ממטרות. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יב ס״ו עמוד שמב]

ז השוטף את רצפת ביתו בשנת השמיטה, והמים יורדים דרך הצנור שבמרפסת לחצר הבית, וגורם שהמים משקין את הצמחים, יש להקל בזה אף באופן שהמים יורדים מכח דחיפתו את המים לתוך הצנור במקל-גומי. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יב ס״ז עמוד שמב]

ח מותר להתקין מזגן, או להפעילו, ולהניח את פתח הצנור פתוח לגינה גם בשנה השביעית, אף שיורדים מים מהצנור, ואין לאסור בזה משום איסור השקאה בשביעית. והדין כן גם באופן שאין הגינה צריכה השקאה ולא התירו בה השקאה. [דגבי שביעית העיקר להתיר בפסיק רישיה דרבנן, אף אם נוח לו בהשקאה זו. ובפרט בהשקאה מועטת כזו. ויש לצרף סברת האומרים דפסיק רישיה בשביעית שרי]. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יב ס״ח עמוד שמה]

ט מותר לשטוף רכב ברחוב העיר, אף שהמים יורדים לתוך גינתו, מאחר שאינו מתכוין להשקאת הגינה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יב ס״ט עמוד שמו]

י כבר ביארנו לעיל שעציצי פרחים הנמצאים בבית תחת תקרה, מותר להשקותם בשביעית כרגיל.[ילקו״י הל׳ שביעית פרק יב ס״י עמוד שמו]

יא שדה או אילנות מאכל של הפקר שצריך להשקותם, מותר להשקותם בשמיטה, דאף שאילנות של הפקר אין להשקות בחול המועד, מכל מקום בשמיטה יש לאדם שייכות לפירות, שנאמר: ״ואכלו אביוני עמך״, ולכן מותר להשקותם בשביעית. [שם עמוד שמז]

פרק י״ג – זיבול בשביעית

א אסור לזבל את השדה בשנת השמיטה. והאיסור הוא בין לצורך שנת השמיטה בין לצורך השנה השמינית כדי להכין את השדה שתהיה יפה לזריעה. ואם עבר וזיבל את השדה לצורך השנה השמינית, קונסים אותו שלא לזרעה במוצאי שביעית.[ילקו״י שם עמ׳ שמח]

ב מי שעבר וזיבל את שדהו בשנת השמיטה לצורך השנה השמינית, אסור לו לזורעה במוצאי שביעית אבל אם הסיר את הזיבול ובטלה ההכנה לזריעה, מותר לו לחזור ולזבלה ולזורעה בשמינית. [ילקו״י הלכות שביעית פרק יג ס״ב, עמוד שמח, וראה שם בעמוד שלב סעיף ז׳]

ג כל זמן שרגילים לזבל את השדות, אסור אף להוציא את הזבל מביתו לשדה, ולעשות ממנו אשפה ולצברו במקום אחד. ואם היה לו מעט זבל בשדה מערב שביעית יכול להוסיף עליו ממה שיש לו בבית. ואחר שעבר הזמן שרגילים לזבל את השדות, מותר להוציא את הזבל לשדהו ולעשות ממנו אשפה של שיעור סאה. [ילקו״י הלכו׳ שביעית עמוד שמט]

ד אם נשקפת סכנה לקיום האילן אם לא יזבל בשביעית, יש להקל לזבל בשביעית, אך יעשה כן בצמצום וימעט בזיבול עד כמה שהדבר הכרחי. ואם אפשר להסתפק בפעם אחת לא יעשה ב׳ פעמים. וצריך שיקול דעת מרובה אם זה בגדר הצלת האילן, ויש לצמצם ולמעט בזיבול, וכל מה שאפשר לדחות עד השנה שמינית יש לדחותה ולא יעשה אותה בשביעית. ויש אומרים שזיבול בקרקע לעולם אסור אפילו אם נעשה כדי שהאילן לא ימות, שכל עבודה בשדה וכרם לא הותרה, והותר לזהם רק כשמניח הזבל על האילן עצמו. והעיקר כסברא ראשונה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יג ס״ד עמוד שמט].

ה במקום שמותר לזבל וכנ״ל, עדיף לזבל דרך ההשקאה, שבכך עושה ב׳ הדברים במעשה אחד, וממעט במלאכות שביעית. אולם אם אינו לאוקמי אילנא, אסור. והאיסור לזבל בחומרים כימיים הוא גם אם מערב את החומרים האלה עם מים, ומפזרם בשדה דרך השקאה. שהרי מטרתו לזיבול, ואינו לצורך אוקמי אילן. [ילקו״י שביעית פי״ג עמוד שנא]

ו לפיכך על בעלי הפרדסים והשדות לזבל את אדמותיהם קודם ראש השנה כדי שלא יצטרכו להרבות בזיבול וניכוש הנצרכים, בשביעית. ואף אם לא יספיק לכל השנה, כל מה שאפשר למעט מהעבודות בשביעית, צריכים לעשות כן. [ילקו״י הל׳ שביעית פי״ג ס״ו עמ׳ שנא]

ז אין לבצע שום פעולות הכנה, כולל ניכוש, ריסוס, יישור השטח או מילויו באדמה, לקראת השנה השמינית, ויש לעשות את כל הפעולות הללו רק לאחר השמיטה. [שם שנא]

ח גם מלאכות המותרות לעשותן בשנת השמיטה במקום הפסד, טוב ונכון היכא דאפשר להקדים ולעשותן לפני השמיטה, כדי שלא יצטרכו לעשותן בשמיטה. [ילקו״י שביעית שם ס״ח]

פרק י״ד – שמיטה בפירות הארץ [הפקרת הפירות]

א מצות עשה להשמיט ולהפקיר כל מה שתוציא הארץ בשביעית, שנאמר: והשביעית תשמטנה ונטשתה. ואסור לנעול את כרמו או לגדור את שדהו, ואפילו אם גודר כדי לחלק לעניים, אסור. וכל הנועל כרמו או גודר שדהו בשביעית ביטל מצות עשה. וכן אסור לאסוף את כל פירותיו לתוך ביתו, אלא יפקיר הכל, ויד הכל שוין בכל מקום, שנאמר: ואכלו אביוני עמך. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יד ס״א עמוד שנב]

ב ומכל מקום אין הפירות הפקר עד שהבעלים יפקירו את הפירות. [ילקו״י שם עמוד שנב]

ג ישובים בארץ ישראל הסמוכים לגבול, ויש חשש שיבואו נכרים רבים ויבוזו את הפירות, וכן אם יש חשש שיבואו בעלי חיים וישחיתו ויקלקלו את האילנות, מותר לנעול את השדה ולהושיב שומר נאמן שיפקח על הפירות. ויציין במקום בולט שכל הרוצה לקחת פירות מן השדה יכול לקבל את המפתח במקום פלוני. [ילקו״י שם פרק יד עמוד שנד]

ד אם בעל השדה חושש לגניבת כלים הנמצאים בשדה, רשאי לנעול את החצר, ויתלה שלט בפתח השדה שהפירות הם הפקר, והרוצה לקחת פירות יבוא בשעה פלונית, או יקח המפתח מבעל הבית.[ילקו״י הל׳ שביעית פרק יד ס״ד עמוד שנה]

ה המשמר פירותיו, דהיינו שלא הפקיר את שדהו ומנע את הכניסה החפשית אליהם, [בלי הסיבות הנ״ל], יש אומרים שהפירות נאסרים באכילה. ויש מתירים את הפירות באכילה. והעולם נוהגים לסמוך על המקילין. ויש לנהוג קדושת שביעית בפירות אלה. והמחמירים שלא לאכול פירות אלה, תבוא עליהם ברכה ועל כל פנים אסור לקנות פירות אלה מצד אין מוסרים דמי שביעית לעם הארץ. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יד ס״ה עמוד שנה]

ו פירות שביעית שנשארו במוצאי שביעית, מותר ליכנס לשדה וליטלם עד רביעה שניה שהיא ראש חודש כסליו של שנה שמינית, ואחר כך אין ליכנס לשדה, כי לאחר זמן זה דריכת האנשים מזיקה בשדה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יד ס״ו עמוד שנז]

ז פירות שנה ששית הנמצאים על עצים בשנת השמיטה, אינם הפקר ואין רשות לקחתם. וכן העצים אינם הפקר, וחייבים הלוקטים להקפיד שלא יזיקו את הרכוש הנמצא בשדה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יד ס״ז עמוד שנז]

ח אסור לבעל השדה לאסוף את פירותיו לתוך ביתו, אלא יביא מעט כדרך שלוקחים מן ההפקר, ואם הביא יותר מזה, מותר. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יד ס״ח עמוד שנז]

פרק טו – הפסד פירות שביעית

א פירות וכן תבואה של השנה השביעית [שלא נמכרו לגוי] יש בהם קדושה, שנאמר: כי יובל היא קודש תהיה לכם. ודרשו חכמינו: מה היא קודש אף תבואתה קודש. וקדושת שביעית בפירות ותבואה של שביעית באה לידי ביטוי לכמה דברים: דרך אכילתם, מכירתם, שמירתם מהפסד, ועוד. וקדושת שביעית חלה על גידולי הארץ המיוחדים לאכילת אדם או למאכל בהמה, או המיוחדים לצורך תשמישי האדם כגון סיכת אדם או צביעה לצרכי אדם, וכן להדלקת הנר ולרפואת האדם. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו עמוד שנח]

ב אין קדושת שביעית חלה אלא על גידולין שהנאתן וביעורן שוה, כלומר שבשעה שהאדם נהנה מהם, הם כלים ומתבערים מן העולם. אבל דבר שהנאתן אחר כילויים, כמו עצים המיוחדים להסקה, וההנאה מהם באה רק לאחר שכבר וכלו מן העולם ונשרפו ונעשו גחלים, אין בהם קדושת שביעית. וכן אין קדושת שביעית חלה אלא בדברים שההנאה שלהם שוה בכל אדם. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו ס״ב עמוד שנט]

ג כמהין ופטריות של השנה השביעית, אף על פי שהם ראויים למאכל אדם, אפילו הכי אין בהם קדושת שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו ס״ג עמוד שס]

ד אין קדושת שביעית נוהגת בערלה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו ס״ד עמוד שסא]

ה פשתן וכותנה [סיבים] שגדלו בשביעית, והם עומדים בעיקר לשימוש בתעשיית הבגדים, יש אומרים שאינם קדושים בקדושת שביעית, אף אם במעט משתמשים לשימוש אחר. ויש מחמירים בזה. ועל כל פנים בסתם אין לחוש לזה, שהרוב אינו משביעית. אולם גרעיני הכותנה העומדים למאכל בהמה קדושים בקדושת שביעית. [ילקו״י השביעית והלכותיה פרק טו ס״ה עמוד שסב]

ו דברים שדרכם לצבוע בהם, אף על פי שהם מאכלי אדם מותר לצבוע בהם לצורך האדם, אבל אין צובעים לבהמה מפירות שביעית אפילו מאכלי בהמה, כיון שאין קדושת שביעית חלה על צבעי בהמה, ונמצא מפקיע קדושתם. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו עמוד שסה]

ז כל דין של קדושת שביעית הם בפירות של ישראל שגדלו בקרקע של ישראל בארץ ישראל. אבל קרקעות של גויים שבארץ ישראל אין בהם קדושת שביעית. והדין כן גם בקרקעות שנמכרו לגוי לקראת שנת השמיטה. ומבית דינו של מרן הבית יוסף עשה חרם למי שמחמיר ושומר קדושת שביעית בקרקעות של גויים. [וחייבים בתרומות ומעשרות אם המירוח היה על ידי ישראל]. אבל פירות וירקות של אוצר בית דין יש בהם קדושת שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו ס״ז עמוד שסה]

ח מי שקנה פירות מחנות שמיטה המוכרת גם פירות נכרים וגם של אוצר בית דין, ואינו יודע אם הפירות שקנה הם מאוצר בית דין שצריך לנהוג בהם קדושת שביעית, או מפירות נכרים, אין חשש איסור להחמיר ולנהוג בהם קדושת שביעית משום החרם, שיש לומר שהחרם לא היה במקום ספק.[ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו ס״ח עמוד שסז]

ט פירות של שביעית ניתנו לאכילה לשתיה ולסיכה, וכל דבר שדרכו באכילה צריך לאוכלו, ודבר שדרכו בשתיה צריך לשתותו, ודבר שדרך לאוכלו חי לא יאכלנו מבושל, דבר שדרכו להיאכל מבושל לא יאכלנו חי. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו ס״ט עמוד שסח]

י פירות וירקות שגדלו בשביעית בקרקע ישראל שיש בהם קדושת שביעית, אסור לאבדם כל זמן שהם ראויים עדיין למאכל אדם, או אפילו למאכל בהמה, שנאמר: ״לכם תהיה לאכלה וגו׳״ ודרשו חז״ל לאכלה ולא להפסד. ולכן אם נשארו בצלחת או בקדירה פירות וירקות בשיעור ניכר, כמו תפוחי אדמה גזר ובצל וכדומה, אסור לזורקם לאשפה כמות שהם, שבכך מפסיד פירות שביעית בידים, אלא יכרוך אותם בניר או בניילון, ויניחן בתוך פח האשפה, שאז אינו מפסידן בידים, אלא גורם להפסד, ואין איסור הפסד בגרמא. [ובפרט בפחות משיעור כזית]. ויש שמחמירים ומייחדים פח מיוחד לשיירי פירות שביעית, ורק אחר שנרקבים זורקים אותן לפח האשפה. ותבוא עליהם ברכה. [ילקו״י שם פט״ו עמ׳ שסח]

יא מותר לקלף פירות וירקות של שביעית כדרך שמקלף בשאר שנים, ואין צריך להקפיד שלא לקלוף גם מעט מהפרי. ואף בקליפות הראויות למאכל אדם, כגון תפוח-עץ, אגסים, מלפפון ועגבניות. וה״ה שמותר להפריד חלקים מהפרי או הירק שאינם יפים וראויים לאכילה. והקליפות שאינן ראויים

למאכל אין קדושת שביעית חלה עליהם, והרי הם כעצים. אבל קליפות הראויות לאכילת אדם או לבהמה חלה עליהם קדושת שביעית, וכגון קליפות של תפוחי-עץ, אגסים, וכדו׳, ואסור לזורקן כמות שהן, שבכך מפסיד פירות שביעית בידים, אלא יכרוך אותם בנייר או בניילון, ויניחן בפח אשפה, שאז אינו מפסידן בידים, אלא גורם להפסד, ואין איסור הפסד בגרמא. ויכול גם להשהותם בשקית ניילון וכדומה, עד שיתעפשו ויירקבו ויפסלו מאכילת בהמה, ואז יוכל לזורקן לאשפה. וכן יעשה בשיירי מאכל של שביעית. אבל טרם שהתעפשו אין לזורקן לאשפה, אלא יעטוף אותם בנייר או בניילון וכדו׳, באופן שלא ימאסו בזריקתן לאשפה, ויניחם כך באשפה. ויש מחמירים לייחד פח מיוחד לקליפות שביעית וקליפות שאינן ראויות לאכילת אדם או בהמה או לשימושים אחרים הנ״ל, אינן קדושים בקדושת שביעית. [שם פרק טו עמוד שעא]

יב קליפות של בננה מאוצר בית דין, כיון שהן ראויות למאכל בהמה הרי הן טפלות לפרי וקדושים בקדושת שביעית. וקליפות שאינן ראויות דינם כעצים ולא בטלי, אך אם ראויות אפילו אינן עומדות, בטלים לגבי הפרי וקדושים בקדושת שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית שם סי״ב]

יג קליפות של תפוזים יש אומרים שצריך לנהוג בהם קדושת שביעית, מפני שנוהגים להאכילן לבהמה, וגם מפני שיש רגילים לאכול אותם על ידי טיגון או בישול בסוכר או בדבש. ויש אומרים שאין צריך לנהוג בהם קדושת שביעית, וכן עיקר לדינא. והמחמיר לנהוג בהם קדושת שביעית, ולהניחן בתוך שקית ניילון נפרדת ולהשליכן רק כך לאשפה, תבוא עליו ברכה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף יג עמוד שעד]

יד גרעיני אתרוג שהם מרים, וכן גרעיני ענבים, גרעיני שסק, תמרים יבשים, חרובין, ותפוזים, ותפוחי-עץ, כל אלה אין בהם קדושת שביעית אחר שאינם ראויים לאכילה. וכן גרעין של מישמש, שברוב הזנים תוך הגרעין הוא מר. ולכן מותר לזורקם לפח האשפה. ואפילו גרעיני תמרים לחים ותפוחים ואגסים וחבושים שהן לחים כיון שדעתו להשליכם ואינן עשויים לאכילה כלל, אין בהם קדושת שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סי״ד עמו׳ שעו]

טו גרעיני אבטיח יש להחמיר לנהוג בהם קדושת שביעית, באופן שאין בו איסור ספיחין. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף טו עמוד שעז]

טז גרעיני פירות שדבוק בהם מעט משיירי הפרי, כגון גרעיני שזיפים ואפרסקים, או גרעיני תמרים לחים וזיתים, או גרעיני חבושים שנשאר סביבותם מעט מבשר הפרי, יש אומרים שאסור להפסידם, שהרי עדיין הם ראויים למאכל. ולדעתם צריך לעטפם בנייר או בניילון ולזורקן לפח. ויש אומרים דכיון שבדרך כלל גרעינים אלה מיועדים להשליכם לאשפה, אין בהם קדושת שביעית, ומותר לזורקן לאשפה כרגיל. וכן עיקר כסברא זו, וכל שכן בלחלוחית בעלמא שאפשר להקל בזה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף טז עמוד שעז]

יז גם להמחמירים בענין גרעיני פירות שדבוק בהם מעט מבשר הפרי, או בקליפות, הנמצא במקום ציבורי, יכול לתת הגרעינים והקליפות בשקית ניילון ומיד לזרוק את השקית לפח האשפה, בלי לחכות עד שיירקבו. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף יז עמוד שעט]

יח פירות שביעית המיוחדים למאכל אדם, אין מאכילין אותם לבהמה חיה ועופות. ואם הבהמה הלכה מעצמה תחת התאנה ואכלה, אין מחייבים אותו להחזירה, שנאמר: ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול. [ילקו״י הל׳ שביעית פט״ו י״ח עמ׳ שעט]

יט מותר להאכיל מאכל בהמה הקדוש בקדושת שביעית, לבהמת נכרי. [שם עמוד שפ].

כ אין מאכילין פירות שביעית שגדלו בקרקע ישראל לנכרי. [ילקו״י הל׳ שביעית פט״ו כ׳ עמ׳ שפ]

כא מותר לחתוך פרי אף שדעתו לאכול חציו בלבד ונמצא שגורם על ידי החיתוך לזירוז הקילקול של החצי הנשאר, דכל גרם הפסד פירות שביעית מותר ובפרט גרם שבא מכח אכילת פירות שביעית שמותר. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף כא עמוד שפ]

כב על האב לחנך את בניו הקטנים [שהגיעו לחינוך] שלא יבזבזו את האוכל שיש בו קדושת שביעית, משום חינוך, שגם באיסור דרבנן אין לאב להרגיל את בניו הקטנים לעבור על איסורי דרבנן. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף כב עמוד שפא]

כג מותר ליתן פירות שביעית לתינוק אף על פי שהתינוק באכילתו יפרר וילכלך הנשאר כדרך התינוקות ויפסיד האוכל הנשאר, משום דהוי גרם הפסד ומותר. וכן מותר ליתן לתינוק בננה שלימה[שגדלה בתחלת השביעית ויש בה קדושת שביעית] אף שיודע שהנשאר ימאס. ומה שישאר בשיעור הראוי ולא נמאס יכרכנו ויזרקנו לפח. ואם אפשר ליתן לתינוק רק חלק מהפרי בלי לגרום להפסד עדיף. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף כג עמוד שפא]

כד לא יעשה מפירות הנאכלים חיים מיני מרקחת. אך מותר לעשות מרקחת מקליפות של תפוזים הקדושים בקדושת שביעית, אבל לא ירקח את גוף הפרי.[ילקו״י הל׳ שביעית פט״ו סכ״ד]

כה העושה מרקחת פירות [ריבה] מקליפות שיש בהם קדושת שביעית [הראויות לאכילה], יש לו ליזהר לאכול את הריבה קודם זמן הביעור. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סכ״ה עמוד שפב]

כו אסור לערב פירות שביעית עם דבר מר, או לקלקל את טעמם בדרך אחרת, מפני שעל ידי זה הוא מפסיד אותם. וכן אסור לערב פירות שביעית עם תרופה, כדי להמתיק את טעם התרופה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף כו עמוד שפג]

כז יש אומרים שאין להניח שיירי אוכל בשמש או במקום שיגיעו זבובים או יתושים, או דבורים או פרעושים או כל מיני חרקים, שעל ידי זה יופסד מאכילת אדם. וכן אין להניח שיירי אוכל בחוץ במקום שהשלג ירד עליו וייפסד. ויש אומרים דכיון שאין הקלקול נעשה בידים, אין זה איסור הפסד פירות שביעית. וכן עיקר לדינא. [הל׳ שביעית פט״ו עמ׳ שפג]

כח האוכל קומפוט שיש בו פירות הקדושים בקדושת שביעית, [או מרק שיש בו ירקות באופן שהם קדושים בקדושת שביעית], אינו מחוייב להכניס את שיירי הקומפוט [או המרק] הנשאר לפריז׳דר, אף שגורם שהנשאר יתקלקל. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף כח עמוד שפג]

כט פירות וירקות של שביעית אוכל כדרכו, וכאשר גומר לאכול, המעט שרגיל להשאיר בצלחת ובקדרה אינו חושש עליו, ומותר לו לזורקו לפח אשפה, וגם לא צריך למרק את הסיר או את הצלחת, אלא רוחצם כדרכו. אולם אם נשאר שיעור ניכר שרגילים לשמור לעצמו או לבהמתו, או להחזיר לקדרה, ועכשיו רוצה לזרוק אותו, אינו זורק לפח אשפה, אלא נוהג כנזכר לעיל. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף כט עמוד שפד]

ל מותר לשטוף סירים וצלחות שיש בהם שיירי מאכלים הקדושים בקדושת שביעית, אף על פי ששיירי המאכל הולכים לאיבוד, כל שהכמות קטנה שלא רגילים בכל השנים לטרוח ולאסוף כמות זו.[ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו ס״ל עמוד שפד]

לא מותר לבשל מרק ירקות מירקות של שביעית, כגון עגבניות וגזר, שהרי הדרך לאכול ירקות אלה גם כשהם מבושלים או מטוגנים. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף לא עמוד שפד]

לב מותר לאכול גזר חי, וכן מותר לעשות סלט מגזר, וגם לרסק את הגזר, ולשטוף אחר כך את המכונה מהפסולת. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף לב עמוד שפה]

לג שמן של שביעית שנשאר לאחר טיגון אסור להשליכו כל זמן שאפשר להדליק בו, אלא אם כן נשארה בו כמות קטנה ביותר שרגילים לשופכו. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו עמוד שפה]

לד מוצרים שבקופסאות שימורים שיש בהם טעם מפירות שיש בהם קדושת שביעית, כיון דקיימא לן טעם כעיקר ממילא אסור להפסיד תבשיל שיש בו טעם מפירות שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף לד עמוד שפו]

לה עצמות שנתבשלו עם פירות או ירקות שיש בהם קדושת שביעית, אין צריך לנהוג בהם קדושת שביעית, שמכיון שהטעם מבוער בתוך העצמות שוב אין חל חיוב אכילה בקדושת שביעית עליו. ויש מקום לומר שגם אין צורך ליתנם לבהמות, כיון שבזמן הזה בדרך כלל אינם עומדים לאכילת בהמות. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף לה עמוד שפו]

לו תבשיל שיש בו ירקות שיש בהם קדושת שביעית, והתבשיל נפסד והתקלקל, וכן פת שעיפשה, אין חיוב לדחוק את עצמו ולאוכלם, אחר שנפסלו מאכילה. ואף בעיבור צורה מהיום למחר, אינו חייב לאוכלו, שהרי אינו טרי וטעים כביומו. והוא הדין אפילו בטרי וראוי לאכילה אינו חייב לדחוק את עצמו ולאוכלו. ואפילו רק אינו טעים לו אינו צריך לדחוק עצמו ולאוכלו. וכן אם אינו יכול לאכול מחמת שהוא שבע, אינו חייב לדחוק את עצמו, אלא מניח בפח של שביעית, ודיו. ומכל מקום אם רוצה בכל זאת לאוכלם באופן שראויים לאכילה על ידי הדחק, אין בזה איסור. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף לו עמוד שפו]

לז מה שהגננים רגילים לחתוך העלים המעופפים מן הירקות ולזרקם, אין צורך לאוכלם מחשש הפסד פירות שביעית, דכיון שכן הדרך לזורקם, אין בזה איסור. [ילקו״י שם סעיף ל״ז]

לח מים שבישלו או כבשו בהם ירקות הקדושים בקדושת שביעית, וטעמם טפל, כגון שבישלו בהם תפוח אדמה, [והדרך לשופכם אחר כך], או כבשו בהם מלפפונים אין בהם קדושת שביעית, ומותר לשופכם. אך מרק ירקות, או מיץ המצוי בקופסאות שימורים של ליפתנים, אסור לשופכם אם יש בהם פירות וירקות הקדושים בקדושת שביעית. [שם שפח]

לט מלפפונים חמוצים שכבשו אותם בתבלינים שונים, ואחד התבלינים [שמיר] יש בו קדושת שביעית, כגון שגדל בששית ונלקט בשביעית, צריך לנהוג במלפפונים קדושת שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף לט עמוד שפח]

מ צמחי תבלין, אף שאינם נאכלים בפני עצמם אלא מיועדים לתיבול בלבד, אפילו הכי יש בהם קדושת שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו ס״מ עמוד שפט]

מא תבלין של שביעית שהשתמשו בהם לנתינת טעם בבישול או בהכנת תה, וטעמם כבר פג, ואינם ראויים לתת טעם ולא לאכילה, מותר להשליכם לאשפה. [ילקו״י שביעית פרק טו]

מב צמחי בושם של שביעית שעדיין יש בהם ריח, ואינו רוצה עוד ליהנות מהם, מעיקר הדין יש להקל לזרקם לאשפה גם קודם שיתקלקלו, שאין בהם קדושת שביעית. וכל שכן שלאחר שפג ריחם, שמותר להשליכם לאשפה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף מב עמוד שצ]

מג פרחים שנוטעים אותם לשם נוי, בין אם יש בהם ריח ובין אם אין בהם ריח, אין בהם קדושת שביעית. [ואמנם לזרעם ולנטעם בשביעית אסור]. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף מג עמוד שצ]

מד בשמים שנטעו אותם לשם ריח ולא לשם נוי, יש אומרים שיש בהם קדושת שביעית, ולדבריהם יש ליזהר שכאשר מחלקים במוצאי שבת או בברית מילה בשמים שחנטו בשביעית, שלא לזלזל בהם או לזרקם, אלא לשמרם ולנהוג בהם קדושת שביעית. אולם כשיש ספק אם חנטו בשביעית, או שנמכרו לגוי, אין צריך להקפיד בכל זה. ויש אומרים שגם בבשמים שניטעו במיוחד לשם ריח אין בהם קדושת שביעית, מאחר ואין מהם הנאה גופנית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף מד עמוד שצב]

מה מותר לזלף את הבתים בשנת השמיטה עם מימי ריח טוב הנעשים מתערובת סממנים ומעשבי בשמים והורד, כיון שאין עיקרן לאכילה אלא להריח. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעי׳ מה]

מו בטבק הרחה העשוי מעשבי בשמים שחנטו בשביעית, אין צריך לנהוג קדושת שביעית, ובעלי טבק המשמשים את תעשיית הסיגריות לעישון, יש אומרים שיש בהם קדושת שביעית, אלא שאין בהם דין ספיחין. ולדינא נראה להקל בזה מעיקר הדין. ובלאו הכי רוב הטבק בזמנינו ברובו המוחלט הוא מקרקעות של גויים, וממילא אין לחוש בהן לקדושת שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף מו עמוד שצג]

מז בצמר גפן אין קדושת שביעית. וכן דבש המופק מפרחי הדר, אין נוהג בו קדושת שביעית, ואין לו ביעור. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף מז עמוד שצה]

מח מותר לאכול תוצרת חלב אף על פי שהבהמות אוכלות בשביעית פירות שיש בהם קדושת שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף מח עמוד שצה]

מט פירות שנתלשו קודם זמן הראוי להם לאכילה, מותר לעשות מהם מלוגמא, כיון שאינם ראויים לאכילת אדם. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף מט עמוד שצה]

נ עודפי פירות שביעית שברור שלא יאכלו אותם, אסור לקלקלם, אלא יניחום עד שירקבו מעצמם. ואסור להאכילם לבעלי חיים כל זמן שראויים לאדם, ויש מתירים לגרום לקילקולם או להופכם למאכל בהמה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו ס״נ עמוד שצו]

נא אסור לזרוע פירות שביעית, שפירות שביעית לא ניתנו לזריעה. [שם סעיף נא עמוד שצו]

נב מוהל הרוצה להשתמש ביין של שביעית בעת המציצה בשעת המילה, לכתחלה לא יעשה כן, אחר שיין זה הולך לאיבוד, ונמצא מאבד יין של שביעית. אבל אם אין באותו זמן סמים לעצור הדם, בודאי שמותר לעשות כן ביין של שביעית. [הל׳ שביעית פרק טו עמוד שצו]

נג המפריש חלה מקמח של השנה השביעית, מותר לו לשרוף את מה שהפריש בתנור, ואין לחוש בזה משום שריפת פירות שביעית. והדבר ברור שבצק מקמח שביעית חייב בחלה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף נג עמוד שצח]

נד יוצאים ידי חובת ד׳ כוסות בליל פסח ביין של שביעית, אם לא הגיע שעת ביעורם, שבדרך כלל אוכלים בענבים עד פסח [עיין פסחים נג.]. ויש מקילין בזה גם לאחר שהגיע שעת הביעור. וכשאין לו יין אחר אפשר להקל בזה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סנ״ד עמוד שצט]

נה יזהר שלא ישפוך מן היין של שביעית באמירת דצ״ך עד״ש באח״ב, כנהוג, משום שנאמר, לאכלה ולא להפסד. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף נה עמוד ת]

נו יש אומרים דלכתחלה אין להבדיל על יין של שביעית, מכמה חששות, שהרי רגילים למלאת את הכוס יותר ממדתו לסימן ברכה, ונמצא שמאבד יין שיש בו קדושת שביעית. ועוד, שהרי הנשים נהגו שלא לשתות מכוס ההבדלה, ואם כן נחשב כממעט באכילתו. ועוד, שהרי אין המבדיל שותה את כל הכוס. וגם יש הנותנים מהיין על עיניהם, ומכבים בו את הנר, ונמצא כל זה גורם להפסד פירות שביעית. ויש אומרים שאין לחוש לכל זה, מכמה טעמים, והעיקר לדינא שמותר להבדיל על יין של שביעית, ובלבד שהמבדיל תה את כל הכוס. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף נו עמוד ת׳]

נז מותר ללקוט עלי התותים להאכילן לתולעי משי בשביעית, ואין בזה משום הפסד פירות שביעית, מפני שהוא גרם הפסד פירות. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף נז עמוד תג]

נח אין לקלקל טעמם של פירות שביעית על ידי שמערב בהם דבר מר. וכן אין לקלקל פירות שביעית למרות שעל ידי זה משביח ומתקן מאכל אחר. ולכן אין לכבוש ירקות [מלפפונים או זיתים ובצלים] בחומץ, וכן אין לנקות חסה בחומץ של שביעית, כיון שאחר כך שופך את החומץ. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף נח עמוד נד]

נט אסור למשוח תבנית [בעת אפיית עוגה או פת] בשמן של שביעית, כשהמשיחה באה רק כדי שהבצק לא ידבק בתבנית. וכן אסור לערב בשמן שביעית חומרים שונים למטרת סיכה או הדלקה כיון שמפסידו מאכילה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף נט עמוד תד]

ס מותר לסוך את הגוף בשמן של שביעית, אבל אין לסוך כלים ועצים בשמן של שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף ס עמוד תד]

סא אין לסוך את הגוף ביין או בחומץ של שביעית, כיון שאין דרך בכך. [שם פט״ו עמוד תה]

סב מותר להשתמש בשמן של שביעית להדלקת נר שבת הואיל ונהנה מן האור, ויכול גם לברך על הדלקת נרות שבת בשמן של שביעית. ובנר חנוכה יש אומרים שאסור להשתמש בשמן של שביעית, שהרי אסור להשתמש לאורה, ויש שמתירים וסוברים שגם קיום מצוה חשיב צורך האדם להשתמש בשמן של שביעית. ואף שהסברא נוטה יותר להחמיר בזה, מכל מקום כשאין לו שמן אחר זולת שמן של שביעית, יכול לקיים מצות נר חנוכה בשמן של שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף סב עמוד תה]

סג מותר להדליק נר נשמה ביאר-צייט או נר של בית הכנסת בשמן של שביעית, בלילה סמוך לשולחנו באופן שנהנים קצת מאורו. אבל ביום אין ראוי להדליקו משום דשרגא בטיהרא מאי מהני. ובשמן הנעשה מפירות הבאים מקרקע ישראל שנמכרה לגוי, אפשר להקל גם ביום. וכל שכן בשמן של גויים ממש, שאין להחמיר בזה כלל. [שביעית פרק טו עמ׳ תט]

סד שמן של שביעית שגדל בקרקע גוי, אין בו קדושת שביעית. [ילקו״י שביעית פרק טו עמ׳ תיא]

סה חמץ שהוא מחיטים של שביעית, חייבים לשורפו בערב פסח, אף שמפסידו בידים. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טו סעיף סה עמוד תיב]

סו פירות שביעית שהיו תחת המטה, יש אומרים שאסור להחמיר בזה בדיעבד, ולאבדם, מאחר שיש איסור לאבד פירות שביעית. והעצה היא להטביל פירות אלו להסיר מהם רוח רעה, או לשוטפם ג׳ פעמים במים, ובכל אופן כשאינו רוצה לאוכלם אין לאבדם בידים, אלא יניחן עד שיפסלו מאכילת בהמה וירקבו, ואז ישליכם. [ילקו״י הל׳ שביעית פט״ו עמו׳ תיב]

סז פירות וירקות שגדלו בשביעית בחממות, מאחר שהנוטע אילן בבית, אין בו קדושת שביעית, גם פירות וירקות של החממות אין בהם קדושת שביעית, ואף שיש מי שכתב להחמיר בזה, העיקר להקל בשביעית בזמן הזה שהיא מדרבנן לרוב הפוסקים. [יביע אומר חלק ט חלק יורה דעה סימן לא עמוד של].

פרק טז – סחיטת פירות שביעית

א פירות שביעית שאינם עומדים לסחיטה, אסור לסוחטם בשביעית. וכן אסור לעשות דבש מתמרים ויין מתפוחים. אבל זיתים וענבים אחר שהם עומדים לסחיטה, מותר לסוחטם ולעשות מהם יין או שמן. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טז ס״א עמוד תיד]

ב אם סחט פירות שביעית, המיץ קדוש בקדושת שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טז ס״ב]

ג מותר לסחוט גם תפוזים לימונים ואשכוליות של שביעית, הואיל ודרך לסוחטן. ויש מחמירים, והעיקר לדינא להקל. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טז עמוד תטו]

ד מותר לסחוט לימון לעשות ממנו מיץ לימון טבעי, או לסחוט לימון על גבי דגים מטוגנים וכדומה, כיון שהדרך בכך, וכל שדרכו בכך מותר. [ילקו״י הל׳ שביעית פט״ז עמ׳ תטז]

ה נהגו כיום להקל לעשות גם מיץ גזר, אחר שכך הדרך כיום. ויש שכתבו להחמיר בזה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טז ס״ה עמוד תטז]

ו כל יתר הפירות מותר לרסק אותם כל שדרכם בכך, אף על פי שיוצא מהם קצת מיץ, ואינו חושש להפסד שבא על ידי הריסוק. ובשביל תינוק מותר לרסק פירות וירקות שאין דרכם בכך. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טז ס״ו עמוד תטז]

ז מותר לרסק בננה שגדלה בשביעית, וכן אבוקדו, וכדומה. [ילקו״י הל׳ שביעית פט״ז עמ׳ תטז]

ח מותר לטחון שום או בצל כדי לערבן בקציצות. וכן אגוזים ובוטנים כדי לערבם בעוגה. אלא שצריך להקפיד שלא יערב מעט פירות שביעית בהרבה חולין, באופן שלא יורגש הטעם של פירות שביעית, כי על ידי זה מפקיע אותם מקדושתם. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טז ס״ח]

ט יש אוסרים להפוך משקה של שביעית לאוכל, כיון שמשנה אותו מברייתו. ויש מקילין בזה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק טז ס״ט עמוד תיז]

פרק יז -איסור סחורה בפירות שביעית

א נאמר בתורה ״והיתה שבת הארץ לכם לאכלה״, ודרשו חז״ל לכם לכל צרכיכם, לאכלה ולא לסחורה ולא להפסד. ולכן אסור לסחור בפירות שביעית, או להפסידם. ויש מי שאומר שיש מצוה לאכול פירות שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יז ס״א עמוד תיח]

ב ואמנם בחנויות השמיטה מצויים פירות וירקות שאין בהם חשש איסור, והיינו שלא נזרעו בשביעית וכדומה, וגם נמצאים שם ירקות שאין בהם איסור ספיחין. ולוקחים ירקות מעכו״ם שזרע את שדותיו באופן שאין בהם איסור ספיחין, או מישובים שאינם משטחי ארץ ישראל, שלא כבשום עולי מצרים, כמו יישובי הערבה הדרומית כאילת. או שמייבאים מחוץ לארץ, כמו הבצל שמגיע מהולנד. והמנהג פשוט שאין נוהגים קדושת שביעית בפירות

שנלקחו מהעכו״ם. וממילא בחנויות השמיטה שמביאים פירות מגויים, אין כאן איסור סחורה וקדושת שביעית ותפיסת דמי שביעית, אלא החנוונים והספקים מוכרים כרגיל. [ילקו״י הל׳ שביעית שם ס״ב עמוד תכ]

ג איסור סחורה בפירות שביעית חל גם על הנשים, ואין זה בכלל מצות עשה שהזמן גרמא שהנשים פטורות. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יז ס״ג עמוד תכ]

ד הדמים שקונים בהם פירות שביעית הרי הם קדושים בקדושת שביעית, ודינם כפירות שביעית.[ילקו״י הל׳ שביעית פרק יז ס״ד עמוד תכא]

ה מותר לאדם להשכיר עצמו כפועל לעסוק בפירות שביעית, ולקבל דמי טירחה על הטיפול בהם. ומותר לתת לעני צדקה מפירות שביעית. אבל אם נתחייב ליתן צדקה, אין לפרוע חובו ליתן צדקה מפירות שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יז ס״ה עמוד תכא]

ו אם רצה למכור מעט מפירות שביעית [כמו מזון ג׳ סעודות] מוכר. וכשמוכר פירות שביעית לא ימכור לא במדה ולא במשקל ולא במנין, אלא באומד בלבד, כדי שלא יהיה כסוחר בפירות בשביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יז ס״ו עמוד תכב]

ז אם רוב הפירות הם של נכרים, או שרוב השדות של היהודים נמכרו לגויים, אין איסור למכור פירות אלו במדה במשקל וכו׳. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יז ס״ז עמוד תכב]

ח דמי שביעית [הדמים שהמוכר מקבל תמורת פירות הקדושים בקדושת שביעית] אין פורעין מהם את החוב, ואין עושים בהם שושבינות, ואין פוסקים מהם צדקה לעניים בבית הכנסת, אבל משלחים מהם דברים של גמילות חסדים, וצריך להודיע למקבלים שהם דמי שביעית, כדי שיאכלום בקדושה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יז ס״ח עמוד תכב]

ט אין לקיים מצות ״משלוח מנות״ ביום פורים מפירות שביעית. אבל אם כבר קיים מצות משלוח מנות, ומוסיף ושולח לעוד ידידים משום אחווה ורעות, יכול לשלוח גם מפירות שביעית, כיון שאין זה חוב עליו. ובלבד שיודיע לו שאֵלו פירות שביעית, כדי שישמור בהם קדושת שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יז ס״ט עמוד תכג]

י מי שקיבל מחבירו משלוח מנות, אין המקבל רשאי להשיב לו בחזרה מפירות שביעית או מדמיהן, שמכיון שהוא חייב להשיב לו כפי המנהג והנימוס המקובל, הרי זה תשלום תגמולין שאסור בפירות שביעית, מפני שנראה כאילו פורע חובו. [ילקו״י שם פרק יז ס״י עמ׳ תכג]

יא וכמו כן אסור לשלוח מדמי שביעית מתנה לחתן ולכלה לאחר שהם שלחו לו כשהיה חתן, כיון שהוא מוכרח לשלוח עתה כפי המנהג והנימוס, ונראה כאילו פורע חובו מדמי שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יז סעיף יא עמוד תכד]

יב אין לתת פירות שביעית לפועליו, במקום לשלם שכר לאומנים על עבודתם. אבל מותר ליתן לפועליו מתנה בסתם, אף שיודע שבגלל מתנה זו הפועלים לא יבקשו ממנו שכרם. ומכל מקום לא ירגיל עצמו בזה, כיון שנראה כמערים. [ילקו״י שביעית פי״ז ס״ב עמ׳ תכד]

יג כשם שאסור לעשות סחורה בפירות שביעית או לשמרן, כך אסור לקנות פירות שביעית [אפילו באופן המותר] מאדם החשוד שלא ינהג קדושה בדמי שביעית שיקבל תמורת הפירות. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יז סעיף יג עמוד תכד]

יד הקונה פירות שביעית בהקפה, דהיינו שאינו משלם עבור הפירות אלא לאחר שאכל את הפירות, אין הדמים נתפסים בקדושת שביעית, כיון שהתשלום שלאחר מכן נחשב כפרעון חוב ולא כתשלום לפירות. ויש להקל לשלם את החוב אף כשהפירות עדיין קיימים, כיון ששביעית בזמן הזה היא מדרבנן. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יז סעיף יד עמוד תכה]

טו במקום שיש איסור מסירת דמי שביעית לעם הארץ, ולא כולם רוצים למכור בהקפה ממש, יש שנתנו עצה לקנות בצ״ק דחוי למחרת. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יז סעיף טו עמוד תכב]

טז הסוחר בפירות שביעית ואין לו אומנות אחרת, פסול לעדות. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יז סט״ז]

יז פירות שביעית אין מוציאין אותם מהארץ לחוץ לארץ, וכן אין מאכילים אותם לגויים. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק יז סעיף יז עמוד תכה]

פרק יח – אוצר בית דין

א כבר נתבאר שאסור לנעול את השדה והכרם בשנה השביעית, ואמנם בתקופה שאחר בית שני ראו חכמי ישראל שהיו סוחרי שביעית שלקחו כמויות גדולות מהכרמים והפרדסים, שהיו מנצלים את זכותם לאסוף מעט פירות כדי צורכם, והיו אוספים פירות בכמויות ניכרות ומרוקנים את העצים, ומוציאים אותם למכירה בשווקים, על כן היו שלוחי בית דין יושבים על פתחי העיירות, וכל מי שהיה מביא פירות בתוך ידו, [בשנת השמיטה], נוטלים אותם ממנו ונותנים לו מהם מזון שלש סעודות, והשאר מכניסים אותו לאוצר שבעיר. ובערבי שבתות בית הדין מחלקים לכל אדם לפי גודל משפחתו. [שם פי״ח]

ב גם כיום ישנו אוצר בית דין, וקיימים תחנות חלוקה מטעם האוצר כאשר יבואר. ואין לפקפק על ענין זה, שכבר נהגו בו גדולי הדור שלפנינו. ולכן אפשר לכתחלה לקנות פירות מאוצר בית דין שמתנהג כהלכה [ואינו מוכר יותר ממחיר השוק] ובפרט שיש פוסקים הסוברים שמצוה לאכול פרי שיש בו קדושת שביעית. ואם בית הדין ממלא את שליחותו כדבעי, בגביית דמי ההוצאות ולא בגביית מחיר מופקע, פירות אוצר בית דין עדיפות על פירות של גויים מהיתר המכירה. ובזה אנו גם מחזקים את ידיהם של אותם גבורי כח עושי דברו, החקלאים השומרים ומקיימים כל הלכות שמיטה מתוך מסירות נפש וביטול הפרנסה. אולם אם בית הדין מוכרים את הפירות במחירים גבוהים יש לחוש בזה לאיסור סחורה בפירות שביעית, ובאופן כזה עדיף יותר לקנות פירות של היתר המכירה, מאשר לקנות פירות מאוצר בית דין, ואלו שנהגו להחמיר בהיתר המכירה יעשו התרה על שלא אמרו בלי נדר, ויוכלו מכאן ולהבא להשתמש בפירות של היתר המכירה. [שם עמ' תכט]

ג מי שיש לו פרדס, יש אומרים שעדיף שיפקיר את הפרדס כדינו, ולא יסמוך על חלוקת הפירות על ידי אוצר בית דין הנהוג כיום. ולפחות יפקיר כמה שעות ביום את הפרדס, ובשאר היום יסמוך על החלוקה על ידי אוצר בית הדין, ופירות אלו חייבים בביעור כשאר פירות שביעית. ואחר זמן הביעור יזהר שלא לאכול פירות או לשתות יין של אוצר בית דין, עד אחר שיפקיר כדין. והעיקר לדינא שאפשר לסמוך על היתר "אוצר בית דין", ואין לפקפק בזה. [ילקו"י הל' שביעית פרק יח ס"ג עמוד תלג]

ד אף על פי שאסור לקצור ולאסוף פירות שביעית כמו בשאר ימות השנה, מכל מקום אין האיסור אלא על יחיד הקוצר את שדהו, אבל השליחים של בית הדין שקוצרים לצורך הצבור, רשאים לקצור לצורך הצבור בדרך הרגילה. [ילקו"י הל' שביעית פרק יח ס"ד עמוד תלד]

ה שליחי בית הדין רשאים למדוד ולשקול פירות שביעית, שאין זו מכירה רגילה. [שם]

ו מה שאוצר בית דין גובה כסף אין זה תשלום עבור הפירות, שהרי הם הפקר ואסורים בסחורה, אלא בית הדין רשאי לשלם לעובדיו תמורת עבודתם ולגבות את הוצאותיו מן הצבור. והיינו, שהצבור משתתף בהוצאות של אוצר בית הדין. ולכן בפירות המחולקים על ידי אוצר בית דין אין איסור סחורה בפירות שביעית. והכסף שנותנים בעד הסחורה אינו נתפס בקדושת שביעית, שהרי אינו תמורת פירות שביעית, אלא דמי הוצאות בלבד. [ילקו"י הל' שביעית פרק יח ס"ו עמוד תלה]

ז פירות שביעית הנמצאים ברשות אוצר בית דין בזמן הביעור, לא חלה עליהם חובת ביעור, והם נחשבים כמבוערים, והמקבל את הפירות מיד שלוחי בית דין לאחר הביעור, מותר לאוכלם בלי ביעור. ואם לקח לפני הביעור, יש אומרים שחייבים בביעור כשיגיע זמן הביעור, ויש חולקים ואומרים שאינן חייבים בביעור, וכן הלכה. [ילקו"י שם פרק יח ס"ז]

פרק יט – תרומות ומעשרות בפירות שביעית

א שנת השמיטה היא הפקר, ואין בה חיוב לתרומות ומעשרות. ואמנם כל זה בפירות הקדושים בקדושת שביעית, דהיינו שגדלו בקרקע של ישראל בארץ ישראל, שכיון שנוהג בהם קדושת שביעית, ואסורים בסחורה וכו', והרי הם מופקרים, לפיכך פטורים מתרומות ומעשרות שהרי הפקר פטור מתרומות ומעשרות. וכל זה כשהפקיר את הפירות, אבל אם לא הפקיר את הפירות, הרי הם חייבים בתרומות ומעשרות בלי ברכה. [ילקו"י שם עמ' תלז ס"א]

ב פירות של גוי שגדלו בקרקע שקנה בארץ ישראל, אם גמר המלאכה [המירות] נעשה על ידי הגוי, פירות אלה פטורים מתרומות ומעשרות כמו בכל שנה. אבל פירות של גוי שגמר מלאכתם היה על ידי ישראל, ולקחו ישראל אחר שנתלשו קודם שתיגמר מלאכתן, וגמרן ישראל חייבים בתרומות ומעשרות, וכגון הקונה ענבים מגוי שהם מיועדים לעשיית יין, ועשה מהן יין, שהיא גמר מלאכתן, חייב להפריש מהן תרומות ומעשרות, ואף שבכל שנה מברכים על ההפרשה, מכל מקום בשנת השמיטה מפריש בלי ברכה, ולוקח את המעשר ראשון לעצמו ומפריש ממנו מעשר עני ולוקח אותו לעצמו. ואמנם לגבי קדושת שביעית, בכל אופן אין נוהגים קדושת שביעית בפירות של גוי שגדלו בארץ ישראל. [שם עמ' תלז ס"ב]

ג כאשר מפרישין תרומות ומעשרות מפירות שביעית שגדלו באדמות של גויים בשנת השמיטה, כאשר גמר המלאכה נעשה ביד ישראל, יש להפריש מעשר עני. ויש אומרים שמפרישין מעשר שני, שלא יועיל אם יפרישו מעשר עני. והעיקר כדעה ראשונה, ועל הצד היותר טוב נכון לצאת מכל ספק להפריש את המעשר על תנאי אם הוא שני או עני, ולפדותו אחר כך בפרוטה בלא ברכה. [ילקו"י הל' שביעית פרק יט ס"ג עמוד תמ/1]

ד כל מה שראשית גידולו היה אחרי ראש השנה ונקטף בשנת השמיטה על ידי יהודים, מפרישין תרומות ומעשרות בלי ברכה. דהיינו בפירות שלא הופקרו שלדעת מרן הבית יוסף חייבים בתרומות ומעשרות, ולדעת המבי"ט פטורים גם כשלא הופקרו, ולכן יפריש בלי ברכה, וכעדות המהרי"ט. [ילקו"י הל' שביעית פרק יט ס"ד עמוד תמ/2]

פרק כ' – ארבעת המינים בשנת השמיטה

א אין בלולב קדושת שביעית, ואפילו לולב של שנת השמיטה אין בו קדושת שביעית. [ולכן יכול להבליע בדמיו דמי האתרוג של שביעית]. [ילקו"י הל' שביעית פרק כ' ס"א עמוד תמ/3]

ב בערבה אין קדושת שביעית, כיון שהיא רק לעצים, ואין בה ריח. [ילקו״י הל׳ שביעית שם ס״ב]

ג יש אומרים שיש קדושת שביעית בהדסים, אם נטעום גם לשם ריח. ולכן הדסים שחנטו בשביעית המיועדים לחג הסוכות של השנה השמינית, יש בהם קדושת שביעית. ויש חולקים ואומרים שאין בהדס קדושת שביעית. וכן עיקר לדינא. ולכן מותר לקנות הדס לצורך מצות ארבעת המינים, ואין בזה איסור משום סחורה ומסירת דמי שביעית לעם הארץ. ואם חנט בששית לכולי עלמא אין בו קדושת שביעית. [ילקו״י שביעית פ״כ עמוד תמג]

ד הדסים הבאים משדה של ישראל שעבדו בו בשביעית, והוא גם שמור, אף על פי כן יוצאים בהם ידי חובת מצות הדס. ומכל מקום טוב להחמיר שלא לקחתם למצוה. [שם תמה].

ה מותר לבשל עלי הדס לרפואת הסובלים ממחלת הסוכר, שהרי בלאו הכי אין קדושת שביעית בהדסים, ובפרט ששתיית מים אלו הם לרפואה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כ׳ עמ׳ תמו]

ו מותר להניח את ההדסים בשביעית במים כדי שלא יתייבשו, והוא הדין שמותר להניח פרחי נוי במים כדי שלא יכמושו, אף על פי שהם נפתחים במים. [ילקו״י הל׳ שביעית פ״כ עמ׳ תמו]

ז כבר ביארנו לעיל דמה שנהגו בגידול הערבות, שגוזמים את האילן בט״ו באב ולא משאירים עלים כלל, ומשקין פעמיים בשבוע כדי שבסוכות יהיו בעץ הרבה ערבות נאות, וכן בהדסים יש ששורפים את העץ כדי שייצאו הדסים משולשים, שאין לעשות כן בשנת השמיטה, שהרי זו עבודת האילן. ומכל מקום בדיעבד אם עשה כן, מותר להשתמש בהדסים וערבות אלה. וטוב שלא להשתמש בהם לצורך ד׳ המינים שבלולב. [שם פ״כ עמ׳ תמז]

ח אתרוג של שביעית כשר למצוה, אלא שאם הוא של שביעית יש לנהוג בו כל דיני קדושת שביעית, וכאשר יבואר. ואתרוג מן המשומר או הנעבד בשביעית, יוצאים בו ידי חובת המצוה, אך טוב להחמיר שלא לקחתו למצות ד׳ המינים. [ילקו״י הל׳ שביעית פ״כ עמו׳ תמח]

ט אתרוג שהיה על העץ בשנה הששית [תשס״ז] בגודל פול, ובשביעית גדל ונעשה ככד, ונלקט בשנה השביעית, אף שחייב במעשרות כפירות שנה ששית, מכל מקום הואיל ונלקט בשביעית הרי הוא כפירות שביעית, ונוהג בו קדושת שביעית. ויש אומרים שהולכים באתרוג אחר חנטה, ואם חנט בששית, דהיינו שהגיע לסמדר בששית, אין בו קדושת שביעית אף שנלקט בשביעית. וצריך לחוש לדעה הראשונה ולכן הולכים באתרוג גם אחר לקיטה, ועדיף לקטוף את האתרוג מהעץ בשנה הששית, ולא אחרי ראש השנה של השנה השביעית. שאם לא כן יצטרכו לשמור אותו בכל דיני שביעית. ובסוף שנת השמיטה יש לקטוף את האתרוג אחרי ראש השנה של שנה שמינית, ועם כל זה צריכים לשמרו בכל דיני שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כ׳ ס״ט עמוד תמח]

י מותר למשמש בידיו באתרוג של שביעית, דאף שמפסיד הקליפה במשמוש הידים, אין בזה איסור, שהרי נטעו מתחילה אדעתא דהכי שהקליפה תהא נפסדת. ועוד, שרק הקליפה נפסדת, והפרי ראוי לאכילה, וממילא אין זה בכלל האיסור לאכלה ולא להפסד. [שם פרק כ ס״י]

יא כבר ביארנו שאתרוג שחנט בשמיטה ונלקט בשמינית, יש בו קדושת שביעית וחייב במעשר. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כ׳ סעיף יא עמוד תנג]

יב הקונה לולב ואתרוג מעם הארץ [שחשוד שלא ינהג קדושה בדמי שביעית] נותן לו אתרוג במתנה, ואם לא נתן לו מבליע לו דמי אתרוג בדמי לולב. כי בלולב [לדעת הרמב״ם] אין קדושת שביעית שהוא עץ בעלמא, אבל אתרוג דמיו נתפסים בקדושת שביעית, ולכן נותן לו במתנה או מבליע לו. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כ׳ סעיף יב עמוד תנג]

יג מותר לתלות אתרוג של שביעית לנוי סוכה, ובלבד שיתנה שאינו בודל ממנו כל בין השמשות של ח׳ ימים. ויש מחמירים בזה משום גרם הפסד פירות שביעית, וכבר נתבאר לעיל שמעיקר הדין גרם הפסד בפירות שביעית מותר. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כ׳ עמוד תנד]

יד אתרוג של שביעית מן המשומר או מן הנעבד, דהיינו שהאתרוג גדל בפרדס שהיה נעול וסגור בשנת השמיטה, ולא הפקירו את פירות השדה, וכן עבדו בקרקע להצמיח את האתרוג, וגם לא מכרו הקרקע לגוי, יש סמך גדול להמקילין לקחת אתרוג זה לשם מצוה. ויש לסמוך על המקילין אף ביום טוב ראשון שצריך לכם מדאורייתא. והמחמיר לעצמו לקחת אתרוג מהודר אחר, תבוא עליו ברכה. וכן נוהגים רבים מהיראים לדבר ה׳ והזהירים במצות שמיטה, לצאת ידי חובה רק באתרוג שהופקר כדין ושמתחלק על ידי אוצר בית דין. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כ׳ סעיף יד עמוד תנה]

טו אם יש לו אתרוג ישן שכבר עבר זמנו והגיע זמן הביעור, והפקירו, לדעת הרמב״ם אין ההפקר מועיל, וצריך לאבדו. אבל לרוב הראשונים ההפקר מועיל. ולפיכך אפשר ליטול אתרוג זה למצות ד׳ המינים. [שהרי המנהג דלא כהרמב״ם]. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כ׳ עמוד תנז]

טז אתרוגי ארץ ישראל של שנת השמיטה, אין מוציאין אותם לחוץ לארץ, ויש אומרים שלצורך יחיד מותר, אבל אין להסתחר בהם. ולכן אם הביאו לו אתרוג מארץ ישראל, ישלם על ההדסים והלולב, ויבליע דמי האתרוג בהם. ומכל מקום אין האתרוג נאסר ויוצאים בו ידי חובת המצוה. וכל שכן אם מכרו פרדסיהן לגוי, דשל גוי מותר להוציאם לחוץ לארץ. [ילקו״י הלכות שביעית פרק כ׳ סעיף טז עמוד תנז]

יז אתרוגים הבאים מאוצר בית דין אין בהם שום חשש ופקפוק, והלוקח אתרוג כזה מרויח גם מצות שמיטה שנעשה באתרוג זה, ועל דרך שאמרו כן בכמה מצוות, שכיון שנעשה בו מצוה אחת, ייעשה בו מצוה אחרת. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כ׳ סעיף יז עמוד תסא]

יח כבר נתבאר לעיל שמותר לתת שקיות ניילון על האתרוגים בעודם על העץ, כדי שלא ידקרום הקוצים ויפסלו אותם. שהרי זה בגדר ״לאוקמי אילן״. [ילקו״י הל׳ שביעית פ״כ עמוד תסב]

יט מותר להשקות את עץ האתרוג במים הרבה, אף שעל ידי השקאה מרובה גורם שהאתרוגים יגדלו מהר. שכבר ביארנו לעיל דכל שאנו מתירים להשקות את האילן כשהוא בגדר לאוקמי אילנא, ממילא מתירים להשקות בלא הגבלה. אולם כשאין אנו מתירים להשקות כלל, וכגון בימים שיש גשם, אין להקל בזה. [ילקו״י שביעית פ״כ עמוד תסב]

פרק כא – מדיני ביעור פירות שביעית

א פירות של שביעית מותרים באכילה כל זמן שאותו סוג של הפרי מצוי עדיין בשדה, אבל אם כלה אותו סוג מן השדה, חייבים לבער את כל הפירות מאותו מין הנמצאים בבית, שנאמר ״ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול״. ודרשו חז״ל, כל זמן שחיה אוכלת ממין זה בשדה, אתה אוכל ממה שבבית, כלה לחיה מן השדה, חייב לבער אותו המין מן הבית. והביעור נעשה על ידי הפקר. וכשהגיע זמן הביעור אין ליהנות מפירות של שביעית, אלא צריך להפקירן. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כא ס״א עמוד תסג]

ב חובת הביעור חלה רק על פירות וירקות שיש בהם קדושת שביעית. ואף ששנת השמיטה היא מא׳ תשרי עד כ״ט אלול, מכל מקום לענין קדושת שביעית בגידולי הארץ הולכים אחר זמן הגידול. והיינו, פירות, תבואה וקטניות שחנטו [שצמחו שיעור שחייבין במעשר] קודם ראש השנה של שביעית, אפילו קוטפן בשביעית, אין בהם קדושת שביעית. אבל אם הגיעו לעונת המעשרות אחרי ראש השנה של שביעית, אף שגידולן היה אחרי השביעית, נוהג בהן קדושת שביעית, ובתבואה וקטניות נוהג בהן איסור ספיחין.[שם עמ׳ תנא].

ג אורז, דוחן, פרגין, שומשמין ופול המצרי, שזרעו לזרע, הולכין בהן אחר גמר הפרי, ולכן אם נגמרו לפני ראש השנה דינם כפירות ששית, ואם נגמרו אחר ראש השנה אסורין משום ספיחין. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כא ס״ג עמוד תעב]

ד חובת הביעור חלה רק על פירות וירקות שיש בהם קדושת שביעית ושגדלו וחנטו ונבטו בשביעית ונלקטו בזמן מסויים, וכגון ירקות שצמחו בששית ונכנסו לשביעית ובה הם נלקטים – שאז חייב להפקירם. שהרי בירק הולכים אחר לקיטה, והלקיטה הרי היתה בשביעית, ונוהג בהם כל דיני קדושת שביעית, אף שרוב גידולם היה בשנה הששית, ולהרמב״ם, ירקות שנלקטו בשביעית אסורים משום ספיחין. ופירות שחנטו בששית ונכנסו לשביעית אין חיוב להפקירם, שבפירות הולכים אחר חנטה. ולכן פירות שחנטו בשביעית ונלקטו מהעץ רק בשנה השמינית, מצוה להפקירם, ואפילו בשמינית. [ילקו״י שביעית פרק כא ס״ד]

ה פירות הדר, כגון לימון, תפוז, אשכוליות, שחנטו בששית אפילו נלקטו בשביעית, אין בהם קדושת שביעית, וחייבים בתרומות ומעשרות. אבל אם חנטו בשביעית אפילו נלקטו בשמינית, יש בהם קדושת שביעית, ופטורים מתרומות ומעשרות כדין כל פירות שביעית, כשהפקירן בעל השדה. [ולענין אתרוג – ראה להלן]. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כא ס״ה עמוד תעב]

ו ההפקר חל על הייבול בלבד, שהוא הפירות והירקות, ולא על הזמורות הענפים והעצים. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כא ס״ו עמוד תעג]

ז לאחר זמן הביעור, אם לא הפקירם בזמן הביעור, חייב לבערם ואסורים באכילה לכל אדם. אולם אם לא הפקיר מתוך אונס ושכחה, יפקיר כשנזכר והפירות מותרים באכילה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כא ס״ז עמוד תעג]

ח האיסור לאכול פירות שביעית לאחר הביעור חל גם על הנשים כשם שחל על האנשים. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כא ס״ח עמוד תעג]

ט אין קדושת שביעית נוהגת אלא בפירות שגדלו בקרקע של ישראל, אבל פירות שגדלו בקרקע של גוי אין קדושת שביעית בהן. ולכן כל דיני קדושת שביעית אינם אלא בפירות וירקות שגדלו בשדה של יהודי שלא נמכר לגוי, אבל קרקעות של יהודים שנמכרו לגויים אין בהם קדושת שביעית, ואין צורך לבערם. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כא ס״ט עמוד תעד]

י ההפקר שעושים צריך להיות בפני שלשה [מאוהביו], ויש אומרים שצריך להוציא את הפירות שברשותו ולהניחן על פתח ביתו, ואומר: אחינו בני ישראל, כל מי שצריך ליטול יבוא ויטול. וחוזר ומכניס לתוך ביתו, ואוכל והולך עד שיכלו. ויש אומרים שאין צריך להוציאו מרשותו לרשות הרבים, ודי בכך שיודיע שמפקירו בפני שלשה. וכן עיקר לדינא. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כא ס״י עמוד תעד]

יא גם לאחר הביעור הנ״ל, שהפקיר את הפירות וחזר וזכה בהם הוא או אחרים, נוהגים בהם קדושת שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כא סעיף יא עמוד תעה]

יב מי שיש לו מאכל בהמה בבית, ואותו סוג מאכל כלה מן השדה, יש לו לקיים מצות ביעור. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כא סעיף יב עמוד תער]

יג כשם שחלה חובת ביעור על פירות שביעית, כך חלה חובת ביעור גם על דמי שביעית, כגון שמכר ענבים וקיבל דמים, הרי הדמים חייבים בביעור כשיגיע זמן הביעור של הענבים. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כא סעיף יג עמוד תער]

יד פירות שאין ידוע בבירור זמן ביעורם, יש אומרים שיבערם [יפקירם] מיד ביום שהתעורר הספק, ויוכל אחר כך לזכות בפירות ולאוכלם, ולמחרת יחזור ויפקירם ויזכה בהם, וכך ינהג כל יום עד שיצא הספק מלבו, וידע שכבר עבר זמן ביעורם. ויש אומרים שכשיש ספק מתי זמן הביעור לא מועיל שמפקיר אם חוזר וזוכה בהם, אלא יפקירם ולא יזכה בהם עד לאחר שידע בבירור שהגיע זמן הביעור.[ילקו״י הל׳ שביעית פכ״א סי״ד עמוד תער]

טו כיון שהעצה האמורה בסעיף הקודם להפקיר בכל יום היא קשה לביצוע, על כן נהגו להפקיר את הפירות ביום תחלת הספק, ולהכניסם לבית בחזקת מופקרים, כלומר שיתכוין שלא לזכות בפירות אלו כל זמן הספק. וצריך להודיע בזמן ההפקר, שאף על פי שהוא מכניס את הפירות לביתו, הרי הם מופקרים ועומדים, והרשות לכל אדם לבוא ולקחתם בכל עת שירצה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כא סעיף טו עמוד תער]

פרק כב – מצות ביעור ביין של שביעית

א בשנה השמינית [שנת תשס״ט] יש לקיים מצות ביעור ביין של שביעית, שיש בו קדושת שביעית. והזמן שבו יש לקיים הביעור ביין של שביעית הוא ערב פסח. [ילקו״י שם עמוד תעט].

ב מי ששכח ולא ביער את היין שיש לו בביתו בערב פסח, רשאי לבער עד שביעי של פסח. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כב ס״ב עמוד תעט]

ג אופן הביעור הוא על ידי שיפקיר היין בפני שלשה אנשים, ולאחר מכן רשאי לזכות בו ולשתותו. ואין צריך להוציאו מרשותו לרשות הרבים, ודי בכך שיודיע שמפקירו בפני שלשה. ואין לקיים מצות ביעור על ידי שישפוך היין ויבערנו ממש מן העולם. [שם עמ׳ תעט]

ד יוצאים ידי חובת ד׳ כוסות בליל פסח ביין של שביעית, אם לא הגיע שעת ביעורם, שבדרך כלל אוכלים בענבים עד פסח. ויש מקילין בזה גם לאחר שהגיע שעת הביעור. וכשאין לו יין אחר אפשר להקל בזה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כב ס״ד עמוד תפג]

ה אם נזכר שלא הפקיר היין בליל הסדר, מותר להפקירו בליל הסדר. [שם ס״ה עמ׳ תפג]

ו יין של שביעית שנעשה מענבים שגדלו בקרקע של גוי, אינו חייב בביעור כלל. ואדרבה, אין הדבר ראוי כלל להחמיר ולבערו אפילו על ידי הפקר. והוא הדין ליין של ״היתר המכירה״, דהיינו שגדלו הענבים בקרקע של ישראל שנמכרה לגוי לפני שנת השמיטה, שאין בו קדושת שביעית כלל, ואין לקיים בו מצות ביעור. [שביעית פכ״ב עמ׳ תפד]

ז יין של שביעית שהפקירו בערב פסח, נכון להחמיר לנהוג בו קדושת שביעית, ולא להשתמש בו לצורך כיבוי נר הבדלה, או לשפוך ממנו בליל הסדר בשעת ההגדה שאומרים עשרת המכות. ומכל מקום אם אין לו יין אחר, מותר לשפוך ממנו כשאומר עשרת המכות בליל הסדר. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כב ס״ד עמוד תפה]

ח טוב להחמיר שאחר שהפקיר היין, יאמר בפירוש שאינו מתכוון לזכות בו עד שיעבור הפסח. ומכל מקום מעיקר הדין רשאי לזכות בו זמן קצר לאחר שהפקירנו. [שביעית פרק כב].

ט אם עבר הפסח ולא הפקיר את היין של שביעית, היין נאסר ואין לו תקנה יותר על ידי הפקר, וצריך לשופכו ולאבדו מן העולם. אולם כל זה אם עשה כן במזיד. אבל אם שכח ועשה כן בשוגג, או באונס, יפקיר גם אחר הפסח והיין מותר בשתייה. [שביעית פכ״ב עמ׳ תפז]

פרק כג – איסור ספיחין

א ספיחין הם כל מיני תבואה וקטניות וירקות שצמחו בקרקע בשנת השמיטה [קרקע שלא נמכרה לגוי], בין מן הזרע שנפל בה לפני השביעית, בין מן העיקרים שנקצרו וחזרו וגדלו. ומן התורה מותר לאוכלם ככל פירות שביעית שניתנו לאכילה אלא שחכמים אסרום באכילה, מפני שראו שנתרבו עוברי עבירה, שהיו זורעים בשביעית בסתר והיו אומרים שהם ספיחין שגדלו מאליהן, לפיכך גזרו חכמים ואסרו באכילה אף את הזרעים שגדלו מאליהם. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כג ס״א עמוד תצ]

ב ומכל מקום אותם ספיחים שעומדים לאכילה לא אסרום אלא באכילה, אבל מותר ליהנות מהם.[ילקו״י הל׳ שביעית פרק כג ס״ב עמוד תצב]

ג ירקות שגדלו בקרקע שנמכרה לגוי בשביעית, [וכן בקרקעות שנמכרים לגוי על ידי הרבנות, לסומכים על היתר המכירה]אין בהם איסור ספיחין, וכן אין בהם קדושת שביעית, שלא גזרו על הספיחים אלא מפני עוברי עבירה, והגויים אינם מצווים על השביעית כדי שנגזור עליהם. ולכן כל דין ספיחין אינו אמור לגבי ירקות שנמכרו לגוי. וגם באופן שהישראל עבר ועבד בקרקע

שלו שנמכרה לגוי על ידי הרבנות, אין בירקות שנזרעו איסור ספיחין, אחר שהקרקע נמכרה לגוי. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כג ס״ג עמוד תצג]

ד זרעים שהתפתחו כששהו במחסן וכדומה, אין בהם איסור ספיחין ופטורים מן המעשרות. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כג ס״ד עמוד תצד]

ה פירות האילן אין בהם גזירת ספיחים, כיון שבודאי העץ לא נשתל בשנה זו, וכן לא גזרו על מיני צמחים שאין רוב בני אדם זורעים אותם, או על גידולי שדה וגינה שצמחו במקומות שאינם מיועדים לזריעה, כיון שאין דרך בני אדם לזרוע במקומות אלו, ויש להם סיבות מסויימות שלא לזרוע במקומות אלו. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כג ס״ה עמוד תצד]

ו וכן בננות אין בהם גזרת ספיחים, אף שהם פרי האדמה, מאחר שאף אם ינטעו אותם בתחלת השנה לא יעשו פרי עד השנה השניה. וגם הוא צמח רב שנתי. ומכל מקום נוהג בהם קדושת שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כג ס״ו עמוד תצד]

ז שיחים רב שנתיים, שנותנים פירות יותר משנה אחת, אין בהם איסור ספיחין בשנתם השניה, שמהם מצוי רוב התוצרת בשווקים. וכגון, נענע, פאפיה ועוד, אין בהם דין ספיחין. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כג ס״ז עמוד תצח]

ח אין קדושת שביעית בטבק עישון, וממילא גם אין בזה איסור ספיחים. [ילקו״י שם עמ׳ תצט]

ט פרחים בין אם נטעו אותם לשם ריח, ובין אם נטעו אותם לשם נוי בעלמא, אין נוהג בהם דין ספיחין. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כג ס״ט עמוד תצט]

י יש אומרים שבנענע יש איסור ספיחין, אחר שכיום רגילים לזורעו במיוחד. ויש חולקים ואומרים שאין בו איסור ספיחים, אחר שהוא צמח רב שנתי. והעיקר לדינא להקל בעלי נענע, אחר שהוא צמח רב שנתי. וגם להמחמירים בזה אין האיסור לדעתם אלא באכילה, אבל בהנאה מותר, שכל ספיחין מותרים בהנאה, ולכן מותר להריח עלי נענע של שביעית. ואף אם נטע את עלי הנענע בעיקר לשם ריח, אין נוהג בו דין ספיחין. [שביעית פרק כג ס״י]

יא כבר ביארנו לעיל דעלי נענע שגדלו בשביעית בקרקע ישראל, ונתנום בתוך תבשיל, אם בטל טעמן הרי אלו מותרין לכל דבר לכולי עלמא, ומותר לזורקן. אבל אם נשאר בהם טעם עדיין הם בקדושת שביעית. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כג סעיף יא עמוד תקב]

יב אין איסור ספיחין אלא במאכל אדם, אבל במאכל בהמה אין איסור ספיחין. [שם סעיף יב]

יג ירקות שצמחו בשנה הששית, ונכנסו לשנה השביעית לפני שהגיעו לעונת המעשרות דהיינו שצמח, ושיעור שחייבין במעשר, יש אומרים שאסורים משום ספיחין. ויש אומרים דכל שהושרשו בשנה הששית די בזה שלא יהיה בהם איסור ספיחין. ובשביעית בזמן הזה שהיא מדרבנן יש להקל. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כג סעיף יג עמוד תקה]

יד ירקות שצמחו והתחילו לגדול בשנה ששית, ונגמרו ונלקטו בשנה השביעית, אינם אסורים משום ספיחים, אף שעיקר גידולן ולקיטתן בשביעית, אבל נוהג בהם קדושת שביעית, שבירק הולכים אחר לקיטה. ולדעת הרמב״ם, ירקות שנקטפו בשנה השביעית, אף שנגמרה גדילתן בשנה הששית, אסורים באכילה משום ספיחין. והעיקר כדעה הראשונה שהיא דעת רוב הראשונים. ומכל מקום המחמיר כדעת הרמב״ם תבוא עליו ברכה. ומכל מקום יש להעדיף יבול יהודי כזה, כדי לחזק את החקלאים היהודים לשמור שמיטה ושיהיה להם פרנסה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כג סעיף יד עמוד תקו]

טו גידולים האסורים משום ספיחים, מצוה לעקרם ולהניחם שירקבו מאליהם. וכל זה הוא דוקא כשזרע באיסור, או במקום שיש חשש מראית העין שזרע בשביעית, כגון שיש בשדהו ירקות רכים, וכבר עבר זמן מתחילת שנת השמיטה בכדי שהיה אפשר לזרוע ירקות אלו ויגיעו לגודל זה. והעוקר ספיחין יזהר שלא ילקט אותם דרך לקיטה, דהיינו ללקט את החלק הנאכל בלבד, אלא יעקור אותם מן השורש. [ילקו״י הלכו׳ שביעית עמוד תקי]

טז ירקות שנזרעו ונלקטו בשנה השביעית, אסורים משום איסור ספיחין. ואיסורם איסור עולם, גם אם ישהה אותם עד שיגדלו ירקות בשנה השמינית בכיוצא בהן. וירקות שגדלו בשביעית ונלקטו בשנה השמינית, אסורים באכילה, ואין תולשים אותם ביד, אלא חורש כדרכו, ובהמה רועה כדרכה. ועד מתי הם אסורים, עד שיעור זמן שירקות אלו היו גדלים, אף אם היו נזרעים בשמינית. ואז מותרים אפילו נלקטו בשמינית לפני זמן זה. ואם הגיע יום ראשון של חנוכה, מותרים אפילו הירקות שלא הגיע זמן שיעשו כיוצא בהם. ואף אם נלקטו בשמינית לפני חנוכה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כג סעיף טז עמוד תקיא]

יז עד מתי ספיחי שביעית אסורים במוצאי שביעית, מראש השנה ועד חנוכה, ומחנוכה של שנה שמינית ואילך הותרו כל הירקות שאינם ידועים כספיחי שביעית. אבל דבר הידוע כספיחי שביעית לא הותר אף אחר חנוכה, עד שיוודע שמין זה כבר עשה פרי בדומה לספיחים. וכגון כל הירקות המאוחסנים כמו בצל שום וכדומה. [והזורע ספיחי שביעית אחר שביעית, הגידולים מותרים]. ויש לעקוב אחר הפרסומים במודעות השונות לגבי איסור ספיחים בגידולים שונים. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כג סעיף יז עמוד תקיב][מהלכות שביעית כספים, ראה להלן בחלק חרשן משפט סימן סז]

פרק כה – היתר המכירה בשביעית

א אין ספק שמן הראוי והנכון לכל הירא וחרד לדבר ה׳ לקנות פירות וירקות בשנת השמיטה אך ורק מחנויות שומרי שמיטה, שאינם מסתמכים על היתר המכירה המתבצע על ידי הרבנות הראשית. שהרי בזמנינו הדבר אפשרי בנקל שלא לסמוך על ״היתר המכירה״. וכבר אמרו חז״ל על שומרי שביעית: ״גבורי כח עושי דברו״. ובפרט יש להזהיר להחמיר בזה בגינות נוי וכדומה, לשמור בהם כל דיני שמיטה, ולא להיזדקק להיתר המכירה כלל, אחר שכיום אין שעת הדחק לסמוך על היתר זה.[ילקוט יוסף השביעית והלכותיה פרק כה סעיף א. עמוד תקצא. יחוה דעת חלק ד׳ סימן נג עמוד רסז. וראה באורך בשו״ת יביע אומר חלק י׳ חיו״ד סימן לז, קונטרס השמיטה מעמוד רנז עד עמוד רצג. ואמנם יש הטוענים דמה שהחקלאים ממנים את הרבנות הראשית כשליח למכור הקרקעות לגוי, הוה להו כשליח לדבר עבירה, לדעת האומרים שיש כאן איסור לא תחנם, אלא שיש כאן ספק ספיקא, שמא הלכה כדברי האומרים שאף בשליח לדבר עבירה, המעשה קיים, ושמא הלכה כהאומרים שבשוגג יש שליח לדבר עבירה, והרבנים שמוכרים לגוי שוגגים הם שחושבים שהלכה כדברי הפוסקים שהמכירה מועילה. ואף שיש חזקת מרא קמא לבעלי הקרקעות היהודים, שפיר מהני ספק ספיקא נגד חזקת מרא קמא, ושלא כמ״ש החזו״א שהמכירה בטלה משום שאין שליח לדבר עבירה, אלא המכירה קיימת מכח ספק ספיקא. ובלאו הכי לקושטא דמילתא ליכא בהכי איסור לא תחנם, שבמכירת קרקעות לישמעאלי שאינו עובד עבודה זרה ליכא משום לא תחנם. ויגיד עליו רעו, לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי כי תעבוד את אלהיהם, כמבואר ברמב״ם ספר המצוות מצוה נא. והן מטעם שכל שעושים כן לטובת היישוב שפיר דמי וכמ״ש הגאון ישועות מלכו. ואכן מוכרים דוקא למוסלמי המאמין באל אחד, ולא לנוצרי, ואף להגירסא שהביאו בדברי הרמב״ם בהוצאת פרנקל, שהוא דוקא בגר תושב, כבר כתב בכס״מ פי״א ממאכלות אסורות ה״ז, דהיינו שהוא מבני דת דלא פלחי לע״ז. ע״ש. וזו כוונת הרמב״ם בספר המצוות. וע״ש בהגר״א סי׳ קכד סק״ד דלרבותא נקט גר תושב דאפ״ה אוסר בשתיה. ועוד, שהרי יש עוד צירופים לענין לא תחנם, שכל שמוכר לטובת הישראל ליכא בזה איסור, וכן כשמוכר לזמן לא שייך איסור זה].

ב הפירות שגדלו בקרקעות הנמכרות לנכרי, אין עליהם קדושת שביעית, ומותרים בסחורה, ולהוציאם מא״י לחו״ל, כי בדרבנן כגון בסוריה, יש כח לנכרי להפקיע מקדושת הארץ, ושביעית בזמן הזה אף בארץ ישראל היא מדרבנן, ואם נגמרה מלאכתם ע״י ישראל, שעשו מענבים יין, ומזתים שמן, חייבים בתרומות ומעשרות (בלי ברכה). ואם הישראל עובד בשדהו אחר שנמכרה לנכרי, יש לו על מה לסמוך. [יביע אומר י׳ יו״ד סי׳ מב עמ׳ רפ].

ג חנות של פירות וירקות, והחנוני ירא שמים, נאמן בשנה השביעית לומר שהפירות והירקות שבחנות, נקנו מחקלאים שמכרו שדותיהם לנכרי באמצעות הרבנות הראשית, ואין בהם קדושת שביעית. ואין צורך לברר הדבר כלל. [יביע אומר ח״י חיו״ד סימן מד עמוד רצג].

ד בעלי שדות וכרמים הנזקקים להיתר המכירה שעל ידי הרבנות הראשית, טוב ונכון שישאירו חלקת אדמה קטנה שאותה לא ימכרו, ולא יעבדו בה כלל בשנת השמיטה כדי לקיים לכל הפחות בחלקה מסויימת מצוה דרבנן של ושבתה הארץ לכם. [ילקו״י שם פכ״ה ס״ב]

ה יש אומרים שאחר שהקרקע נמכרה לגוי באמצעות הרבנות, מותר מעיקר הדין לישראל לעבוד בקרקע כהרגלו, אפילו מלאכות דאורייתא [כן הוא דעת רש״י]. ויש חולקים ואינם מתירים אלא מלאכות דרבנן. וכיון דשביעית בזמן הזה מדרבנן, ספק דרבנן לקולא, ולכן מעיקר הדין אפשר לסמוך על דעת רש״י וסיעתו להקל בזה אפילו במלאכות דאורייתא, אך מהיות טוב, ראוי ונכון שלא להקל במלאכות דאורייתא, אלא במלאכות דרבנן, ומלאכות דאורייתא יעשה על ידי גוי. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כה ס״ג עמוד תרכה]

ו אשה הרוצה להקל ולסמוך על היתר המכירה בשביעית, ובעלה רוצה להחמיר בזה, ואינו יכול לשכנעה להחמיר, אינו יכול לכופה על כך, ויחמיר על עצמו בלבד, או שיעשה התרה על מנהגו שנהג להחמיר, וגדול השלום מאד. ונכון להשפיע על האשה על ידי רבנים שתנהג לחומרא כמנהג החרדים לדבר ה׳, ובפרט בזמנינו שצבור הצרכנים יכולים להחמיר בשמיטה בנקל, ואיזו היא אשה כשרה, העושה רצון בעלה. אך אין לבטל את השלום בית בשביל דבר שיש רבים הנוהגים בו היתר. [ילקו״י הל׳ שביעית פר׳ כה ס״ד עמו׳ תרכז]

ז מי שנהג לקנות רק מחנות שומרי שמיטה, וקשה לו להמשיך במנהגו מכמה סיבות, ורוצה מעתה לקנות מחנויות שמוכרות פירות וירקות על פי היתר המכירה, ומבטל מנהגו לגמרי, צריך לעשות התרה על שלא אמר ״בלי נדר״ בעת שהתחיל להחמיר על עצמו בזה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כה ס״ה עמוד תרכח]

ח מי שנוהג להקל בשנה השביעית לסמוך בשעת הצורך על היתר המכירה, וקונה פירות מהשוק החופשי, ומתארח אצלו מי שנוהג להחמיר בזה, ואוכל רק מפירות וירקות שגדלו בקרקע של גוי ממש, שאין בהם איסור ספיחים, אסור לו להכשילו בדבר שנוהג בו איסור, וחייב להודיעו והם יחושו לעצמם. ואם הנוהג להחמיר התנה מראש שהוא עושה כן ״בלי נדר״, יוכל לסמוך לאכול משל בעל הבית הנוהג להקל, אפילו בלי התרה, אם רוצה בכך. [ילקוט יוסף השביעית והלכותיה פרק כה ס״ו עמוד תרכט. יחוה דעת חלק ד׳ סימן נג עמוד רסז]

ט מי שאינו סומך על היתר המכירה של הרבנות הראשית, יכול להתארח ולאכול בכלים של מי שסומך על היתר המכירה. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כה ס״ז עמוד תרלא]

י פירות הגדלים בקרקעות של ישראל שנמכרו לגוי על ידי הרבנות הראשית ב״היתר המכירה״, אין צריך לנהוג בהם קדושת שביעית, בין לסחורה בין לביעור, בין להוציאם לחוץ לארץ, שהרי הופקעו מקדושת שביעית כדין פירות של גויים ממש. [ילקו״י שם עמ׳ תרלה]

יא אף יוצאי ארצות אשכנז אין להם להחמיר לנהוג קדושת שביעית בפירות של גויים, ואף לכתחלה מותר לאכול מפירות אלה בלא קדושת שביעית כלל, שכבר גזרו על זה בנידוי וחרם. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כה ס״ט עמוד תרלז]

יב אף מי שאינו סומך על היתר המכירה מותר לו לקנות פירות האילן מאדם שסומך על היתר המכירה ועושה סחורה בפירות אלו ואין לחוש בזה לאיסור סחורה בפירות שביעית כיון שלמוכרים יש הוראת היתר. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כה ס״י עמוד תרלז]

יג מי שנזהר בפירות שביעית ואינו סומך על היתר המכירה, ועברה שנת הביעור ולא היה לו יין לקידוש, ושמע קידוש ממי שסומך על היתר המכירה יוצא ידי חובת קידוש על היין בשמיעתו מהמקדש שנוהג בו היתר. [ילקו״י הל׳ שביעית פרק כה סעיף יא עמוד תרלח]